

Artikkeli

Toni Ruuska^a & Pasi Heikkurinen^b

Omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taidot jälkiproduktivistisella maaseudulla: tapaustutkimus Rasimäen Omavaraopistosta

Skills of Subsistence and Reproductive Labour in the Post-productivist Rural: Case Study of Self-sufficiency Institute in Rasimäki

In this article, we study focal skills of subsistence and reproductive labour. As a research case, we had the recently founded Self-sufficiency Institute in Rasimäki, North Karelia, Finland. According to the research data and its analysis, self-provisioning entails many practical skills, but also processual skills of which the management of the whole, improvising, and resource knowledge were identified as focal ones in the study. Thus, the skills of self-provisioning are diverse capabilities that combine varied sets of practices and processes that are tied to local environments. The skills are adopted through example, repetition, and trial and error amidst mundane practices, where the skills are gradually nurtured and refined as the neo-self-provisioners become more experienced. For the interviewees, self-provisioning meant producing life's necessities with their own hands. This entailed learning many new things, from understanding of categories of practices and processes, which were previously unfamiliar to them, to various physical and emotional affects, as well as encountering personal limits.

Keywords: reproductive labour, self-provisioning, self-sufficiency, Self-sufficiency Institute, skills, subsistence

Johdanto

Maaseuduista on tullut toisen maailmansodan jälkeisellä aikakaudella enenevässä määrin yksityisen tai julkisen pääoman kerryttämistä palvelevia alueita (Magdoff & Tokar 2010; Akram-Lodhi ym. 2021; McKay ym. 2021). Suomessa tämä kehitys on merkinnyt laajamittaista maaseudun rakennemuutosta. Nopea kaupungistuminen, palkkatyöllistyminen ja teollistuminen ovat näkyneet ja tuntuneet muun muassa maaseudun elinkeinorakenteen

^a Taloustieteen osasto, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, toni.ruuska@helsinki.fi

^b Kauppakorkeakoulu, LUT-yliopisto

muutoksena, tilakokojen kasvuna ja kylien autoitumisena (esim. Oksa & Rannikko 1985; Knuutila ym. 2008; Orasmaa 2023). Maatilojen määrän vähenemisestä ja muuttotappioista huolimatta maaseudut ovat sinnitelleet, ja paikoin jopa kukoistaneet – johtuen esimerkiksi paikallisten asukkaiden yritteliäisyydestä, maaseutujen kesäasukkaista sekä matkailuliiketoiminnasta (ks. esim. Höckert ym. 2013; Vehmasto ym. 2023).

Useita vuosikymmeniä kestäneen maaseudun rakennemuutoksen tutkimisen ohella suomalaisessa maaseutu- ja kylätutkimuksessa on tunnistettu luonnonvarojen kasvavasta hyödyntämisestä ja talouskasvukeskeisyydestä irti pyristeleviä tendenssejä ja liikehdintää, mitä voidaan nimittää produktivistisen talousideologian rinnalla säilyneeksi tai sen jälkeiseksi maaseudeksi (mm. Rannikko ym. 2016; vrt. Halfacree 2007; ks. myös Lehtinen & Kallio 2020). Metsiä, vesistöjä ja maaperää kurittavan talouskasvuorientoituneen produktivismin (esim. Heikkurinen ym. 2019) sekä kesä- ja vapaa-ajan asukkaiden määrittämän maaseudun kulutusidyllin (esim. Rannikko 2019) ohella maaseutuja värittää myös tällä vuosisadalla vaihtoehtoisia käytäntöjä ja toimeentulomuotoja edustava kapitalismikriittinen toimijajoukko yksilöitä, verkostoja ja yhdistyksiä (Halfacree 2007). Erityisesti nousevaa omavaraisuusperustaista maaseutulikehdintää on viime aikoina käsitelty osana ”syvävihreää ilmastoaogendaa” (ks. Ruuska & Heikkurinen 2019) ja laajemmin ”syväekologisen ympäristöliikkeen” näkökulmasta (ks. Ruuska 2021). Tulkintamme mukaan ja ruokaturvan lisäksi (ks. Heikkurinen 2023) omavaraisuutuminen näyttäytyy monimuotoisten maaseutujen konteksteissa sekä vaihtoehtoisena elämäntapana kestävyyskriisien aikakaudella että myös osittain vastarinnan muotona kapitalistiselle talouskasvuyhteiskunnalle.

Rannikko (2019, 115–116) määrittelee kokoavasti jälkiproduktivistisen maaseudun monimuotoisena toimijoiden ja käytäntöjen joukkona, joita yhdistävät omavaraisuus, luonnonsuojelu, yhteistyö ja hajautetut rakenteet. Jälkiproduktivistisen maaseudun toimeentulon ja työn käytäntöjä taas luonnehtivat hänen mukaansa paikallisten materiaalien hyödyntäminen, kotitarveviljely ja käsityöt, ympäristön ennallistamistyöt ja luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen sekä uusiutuva energia ja vähäpäästöinen liikkuminen. Myös tämän tapaustutkimuksen tutkimuskohteessa, Rasimäen kylässä, joka sijaitsee pohjoisimmassa Pohjois-Karjalassa, paikalliset elinkeinot ovat olleet pitkään murroksessa (esim. Knuutila ym. 1996; 2008; Rannikko ym. 2016). Tämän ohella viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana Rasimäelle on muuttanut Rannikon (2019, 115–116) määritelmän mukaisesti jälkiproduktivistisia maaseudun asuttamistapoja etsiviä ja kehittäviä henkilöitä, joita on myös nimitetty *uusmaalaisnujiksi*¹ (ks. Heikkurinen & Ruuska 2022). Nimeämällä nämä maaseutuja vaihtoehtoisilla tavoilla asuttavat yksilöt ja yhteisöt uusmaalaisiksi tahdomme erottaa heidät maaseudun aiemmista ja olemassa olevista asukkaista, lähinnä sen vuoksi, että korostamme uusien tulijoiden kokemattomuutta ja tiedollisen pohjan ohuutta maaseutuueloon liittyen. Tahdomme myös välttää vastakkainasettelua näiden ihmisten ja yhteisöjen välillä ja varsinkin pitäytyä väittämästä, että uusmaalaisuvat tietäisivät tai osaisivat paremmin miten maaseuduilla tulisi elää. Päinvastoin koemme, että uusmaalaiset useimmiten omaksuvat paikallisten ihmisten tietoja ja taitoja, joita he sitten sovittavat yhteen omien päämääriensä ja arvojensa kanssa.

Tässä artikkelissa tarkastelemme uusmaalaisuudesta omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taitojen kautta. Lisäksi tutkimme taitojen omaksumisen kysymyksiä jälkiproduktivistisen maaseudun kontekstissa Suomessa. Tutkimustapauksenamme on Rasimäellä vuonna 2018 aloittanut ja vuodesta 2021 kuuden kuukauden Omavaraisuuskurssia tarjonnut Omavaraopisto sekä sen perustajat ja taustahenkilöt Lasse Nordlund ja

¹ Uusmaalaisuutuminen tarkoittaa sellaisten ihmisten ja yhteisöjen maalle muuttamista ja siellä asumista, joilla ei ole oman kokemuksensa mukaan tuoretta ylisukupolvista sidettä tai aiempaa merkittävää tuntemusta maaseutuuelosta. Käytännössä uusmaalaisuutuminen on muun muassa elinpiirin siirtämistä pois päin suurkaupungeista, omavaraisuusasteen kasvattamista ja paikalliskulttuurien tukemista ja/tai elvyttämistä (esim. Heikkurinen & Ruuska 2022, 10).

Maria Dorff². Lisäksi olemme tutkimuksessamme haastatelleet kahdeksaa ensimmäisen Omavaraisuus-kurssin opiskelijaa vuoden 2021 toukokuussa ja lokakuussa.

Omavaraisen toimeentulon (*subsistence*) ja uusintavan työn (*reproductive labour*) käsitteiden kautta artikkeli kiinnittyy marxilaiseen ekofeminismiin (esim. Mies & Bennholdt-Thomsen 1999; Salleh 2017; Barca 2020). Omavaraistaitojen käsitteellistämässä ja analysoinnissa hyödynnämme lisäksi Ingoldin (2000) viisikohtaista määritelmää taidoista paikallisissa ympäristöissä sekä ylisukupolvisten toimijoiden, prosessien ja käytäntöjen konteksteissa (ks. myös Ingold & Kurttila 2000).

Teoreettisesti tutkimus ruotii omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn käsitteitä ja niihin liittyviä ekofeministisiä keskusteluja taidon näkökulmasta käsin. Tavoitteenamme on myös täydentää Ingoldin (2000; ks. myös Ingold & Kurttila 2000) taitokäsitystä tunnistamalla ja yksilöimällä omavaraistumisprosessiin liittyviä taitoja.

Märken (1986, 138, viitattu teoksessa Mies & Bennholdt-Thomassen 1999, 21) mukaan omavarainen toimeentulo määrittäytyy itsenäisyyden, omaehtoisuuden, autonomian sekä paikallisen kulttuurin ja omavaraisuuden prosessien ja käytäntöjen kautta. Omavaraisen toimeentulon edellytys puolestaan on elämän välttämättömyydet tuottava ja niitä ylläpitävä uusintava työ, kuten esimerkiksi Mies ja Bennholdt-Thomsen (1999), Salleh (2009) ja Barca (2020) peräänkuuluttavat. Aikaisemmissa omavaraiseen toimeentuloon liittyvissä kirjoituksissa on hyvin tunnistettu uusintavan työn tekijät, kuten naiset ja äidit, hoivatyöläiset sekä pienviljelijät (esim. Salleh 2009; 2010) sekä keskeiset uusintavan työn käytännöt, kuten kasvimaan hoito, kasvatustyö ja keskinäinen avunanto (esim. Barca 2020), mutta omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taitojen sekä niiden omaksumisen ymmärrys on toistaiseksi jäänyt vähäisemmälle huomiolle.

Tässä artikkelissa kysymme: Mitä taitoja omavaraiseen toimeentuloon ja uusintavaan työhön liittyy ja kuinka niitä omaksutaan? Tutkimuskysymyksemme liittyy osaksi laajempaa tavoitetta ymmärtää keskeisiä omavaraistaitoja ja niiden yhteiskunnallisia merkityksiä.

Tapaustutkimuksemme perusteella omavaraistaidot ovat uusintavaan työhön pohjaavia, moninaisia kyvykkyyksiä. Ne ovat vahvasti sidoksissa paikkaan ja toimintaympäristöön. Tämän tutkimuksen valossa omavaraistuminen tarkoittaa elämän välttämättömyyksiä tuottamista yhdessä omakätisesti (vrt. Savinotko 2022). Tähän prosessiin liittyy paljon uutta opeteltavaa (ja vanhasta poisoppimista), kuten ennestään tuntemattomien kokonaisuusien hahmottamista, erilaisia kehollisia tuntemuksia ja omien fyysisten sekä henkisten rajojen tunnistamista. Monenkirjavien *omavaraistumisen käytännön taitojen*, kuten lantujen kasvattamisen ja puiden pilkkomisen, opettelemisen ohella omavaraistumiseen liittyy keskeisesti abstrakteja taitoja koskien laajempaa omavaraistumisprosessia. Kutsumme näitä *omavaraistumisen prosessitaidoiksi*, joista nostamme esiin kolme omavaraistumisen kannalta keskeistä: kokonaisuuden hallinnan, improvisoinnin ja resurssitietoisuuden.

Tutkimusaineistomme ja sen analyysin pohjalta omavaraistaidot voidaan luokitella käytännön taitojen ja prosessitaitojen perusteella. Molempien omaksumisen keskiössä on kuitenkin uusintava työ ja arjen toimien ymmärtäminen kehollisen ja taitavan päämäärätietoisuuden toiminnan kautta, mikä hioutuu toistojen, kokeilujen ja kokemuksen myötä. Omavaraisen toimeen tuleminen ytimessä ovat siis kylliksi jalostuneet keholliset taidot ja paikalliseen toimintaympäristöön liittyvät tiedot, mistä muodostuu luonnon syklejä seuraava monitahoinen käytäntöjen ja omavaraisarjen kokonaisuus. Tässä kokonaisuudessa toisiinsa lomittuvat arjen askareet, monenkirjavat käytännön taidot sekä

² Johtuen heidän julkisesta profiilistaan, Maria Dorff ja Lasse Nordlund mainitaan tässä tutkimuksessa nimeltä ja heidän nimiään käytetään heidän suostumuksellaan. Maria ja Lasse ovat esiintyneet lukuisissa lehti-, radio- ja TV-jutuissa omilla nimillään ja lisäksi Omavaraopiston toiminta pitkälti henkilöityy heihin, joten heidän identiteettiään olisi ollut tässä tutkimuksessa vaikea piilottaa. Sen sijaan Omavaraopiston ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden henkilöllisyydet on anonymisoitu.

jatkuva muutoksessa olevan (toiminta)ympäristön hahmottaminen ja sen omavaraisen toimeentulon tarpeista lähtevä hallinnointi ja muokkaaminen.

Artikkelin seuraavassa luvussa tarkastelemme tutkimuksen teoreettista taustaa omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn sekä taidon käsitteiden kautta. Tämän jälkeen esittelemme tarkemmin tutkimusmenetelmät, aineiston ja tutkimustapauksen. Löydökset -luvuissa käymme läpi empiirisestä aineistostamme nousseita keskeisiä omavaraistaitoja sekä niiden luokitteluun liittyviä havaintojamme. Tuomme lopuksi johtopäätöksissä vielä lyhyesti tutkimuksen empiiriset löydökset keskusteluun tutkimuksen avainkäsitteiden ja olemassa olevan kirjallisuuden kanssa.

Omavarainen toimeentulo, uusintava työ ja taidot

Monissa nykyajan utopioissa, kuten utooppisessa sosialismissa, vapaus ymmärretään usein vapautuksena kehollisesta fyysisestä työstä (Traverso 2021). Karl Marxin (1818–1883) kirjoituksista inspiroituneet, mutta niitä myös samalla kritisoivat ekofeministiset ajattelijat ja kansalaistoimijat, kuten Salleh (2009; 2017) sekä Mies ja Bennholdt-Thomsen (1999) sekä Shiva (2008), kyseenalaistavat kuitenkin tämän lähtökohdan. Heidän mukaansa omavaraiseen toimeentuloon (*subsistence*) liittyy keskeisesti keholliseen hoiva-, kasvat- ja pienviljelytyöhön ankkuroitu uusintava työ (*reproductive labour*), joka luo puitteet ihmiselon jatkuvuudelle ja merkityksellisille sosiaalisille suhteille, mutta myös yksilöiden ja yhteisöjen vapaudelle ja autonomialle (ks. myös Scott 2009; vrt. Houtbeckers 2023).

Huolimatta viimeaikaisesta jälkiproduktivisesta käänteestä Marx-tulkinnassa (Saito 2023; 2024) on selvää, että nykyisessä pitkälle teollistuneessa länsimaalaisessa kontekstissa työn ja toimeentulon käsitteet ovat olleet hyvin sukupuolitettuja (Barca 2020). Kuten Plumwood (1993, 25) esimerkiksi kirjoittaa, moderni identiteetti kiinnittyy tuottavaan työhön, mitä nyky-yhteiskunnissa yleisesti pidetään ylempiarvoisena suhteessa esimerkiksi hoivatyöhön. Salleh (2017) puolestaan huomauttaa, etteivät Marxin ja Engelsin teoreettiset vahvuudet paikantuneet sukupuolikysymyksiin, mikä näkyy myös monin osin heidän perinnössään. Sallehin (2017, 117) mukaan marxilaisessa perinteessä naisia ja heidän tekemäänsä työtä on systemaattisesti aliarvostettu, mikä heijastuu muun muassa Marxin työnarvoteoriassa, joka ei ota huomioon uusintavaa työtä, vaan keskittyy vain rahallistettuun ja markkina-arvotettuun palkkatyöhön.

Shiva toteaa saman asian *Ecofeminism*-teoksen toisen painoksen esipuheessaan (Mies & Shiva 2014, xv), jossa hän kirjoittaa, että BKT-laskelmissa ei näy jälkeäkään siitä, kun pienviljelijä kuluttaa oman työnsä tuotoksia. Tämä keinotekoinen tuotantoraja on hänen mukaansa poliittinen luomus, mikä jättää ulos kaiken sen uusintavan työn, jota tehdään lukuisissa pienviljelijäyhteisöissä ja -kulttuureissa ympäri maailmaa. Näin ollen BKT-perustaisessa taloudenpidossa kaikki ne ihmiset, jotka tuottavat elämän välttämättömyyksiä perheilleen, lapsilleen, yhteisöilleen ja yhteiskunnilleen, leimataan tuottamattomiksi tai taloudellisesti epäaktiivisiksi (Mies & Shiva 2014, xv; ks. myös Pineault 2023).

Omavaraisen toimeentulon näkökulma (*subsistence perspective*, ks. Mies & Bennholdt-Thomsen 1999) on sen sijaan teollisen tuotantotavan hegemonian, palkkatyön sekä kapean työkasityksen haastava kokonaisvaltainen lähestymistapa omaehtoiisiin ja paikallisiin toimeentulomuotoihin. Mies ja Bennholdt-Thomsen (1999) kirjoittavat, että ilman elämän välttämättömyyksiä tuottavaa uusintavaa työtä ei ole palkkatyötä, mutta vaikka palkkatyö katoaisi, elämän välttämättömyydet tuottava uusintava työ jäisi silti jäljelle. Elämän jatkuvuuden puitteita uusintavaa omaehtoista ja -varaista työtä on hyvin vaikeaa rahallistaa, mutta se on edellytys kestäväälle elämälle ja toimeentulolle.

Kotitaloustyö, hoiva, kasvat- ja pienviljelijöiden ja pienkalastajien kodin ja yhteisön tarpeiden tyydyttämiseen kohdistettu työ ei tule huomioiduksi kansantuotelaskelmissa, mutta se on elintärkeää näille yhteisöille ja kulttuureille, mikä myös edelleen mahdollistaa niiden autonomian. Talouskasvun, teknologian kehittämisen ja talouspoliittisen eliitin

rikastumisen sijaan omavarainen toimeentulonäkökulma korostaa ruohonjuuritasojen näkemyksiä sekä tuotantovälineiden, maan hallinnan ja käyttöoikeuksien tärkeyttä maasta toimeentulonsa saaville yksilöille ja yhteisöille. Näiden ohella keskeisessä asemassa ovat omaehtoisuus, (ruoka)turva sekä yhdenvertaisuus, mitkä yhdessä antavat ”ihmisille mahdollisuuden tuottaa ja uusintaa elämää, seistä omilla jaloillaan ja puhua omalla äänellään” (Mies & Bennholdt-Thomsen 1999, 3–4, käännös oma).

Mies ja Bennholdt-Thomsen (1999) ja Salleh (2009) painottavat, että omavarainen toimeentulo perustuu uusintavalle työlle. Mutta mitä kaikkea uusintava työ käytännössä sitten on? Esimerkiksi Salleh (2003, 68) listaa siihen kuuluvaksi pienviljelyyn, kotityöt ja kasvatustyön. Barca (2020, 6) täydentää listauksen tarkoittamaan kaikkea sitä työtä, joka säilyttää, uusintaa ja uudistaa elämää, mainiten esimerkeiksi kotitarveviljelyyn, kalastukseen, metsästyksen, keräilyyn, kotityöt, puutarhanhoidon, opettamisen, sairaanhoidon, roskien keräämisen ja kierrättämisen. Tärkeänä lisähuomautuksena Barca (mt.) toteaa, että oman sisäisen logiikkansa mukaan uusintava työ on vastavoima objektivioiville, hyödykkeistävälle ja välineellistävälle pääoman voimille, yhtä lailla kuin se on myös vastavoima vallan keskittämistä vastaan (ks. myös Scott 2009). Voidaankin väittää, että uudistava työ on sekä omavaraisen toimeentulon että vapauden ja autonomian kivijalka. Tämän ohella on tärkeää painottaa, että uusintavan työn käytännöt eivät ole lähtökohtaisesti sukupuolitettuja, sillä kaikki ihmiset kaikissa yhteiskunnissa voivat ottaa niihin osaa, huolimatta siitä, että ne ovat teollistumisen myötä saaneet sukupuolitettua, aliarvostetun ja näkymättömän osan nyky-yhteiskunnissa (Salleh 2009, 415).

Omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn tekijät ja käytännöt ovat hyvin tunnistettuja marxilaisessa ekofeministisessä kirjallisuudessa. Sen sijaan näihin liittyvät taidot ovat jääneet pitkälti huomiotta. Esimerkiksi teoksissa *Ecofeminism as Politics* (Salleh 2017), *Ecofeminism* (Mies & Shiva 2014) ja *Forces of Reproduction* (Barca 2020) taitoja ei mainita lainkaan. Teoksessa *The Subsistence Perspective* (Mies & Bennholdt-Thomsen 1999, 78) pienviljelijöiden taidot mainitaan ohimennen, kun Mies kysyy haastattelemitaan pienviljelijöitä heidän taidoistaan ja tarpeesta säilyttää niitä. Omavaraisen toimeentulon taitoihin ei kuitenkaan teoksessa sen enempää syvennyttä.

Taitoja on muutenkin tutkittu sängen vähän yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja kestävyystutkimuksen kentillä esimerkiksi verrattuna paikalliseen tietoon (Ingold 2000; Ingold & Kurttila 2000), jonka vuoksi on luontevaa kääntyä antropologian puoleen taidon käsitettä kuvatessa. Erityisesti Tim Ingoldin työ on tässä yhteydessä kiinnostavaa, koska hän on pitkän akateemisen uransa aikana tutkinut monia perinteisiä paikallisyhteisöjä muun muassa taitojen näkökulmasta. Hän on tehnyt myös pitkän kenttätöjakkon Suomessa vuosituhatien vaihteessa, jolloin hän tutki Lapissa saamelaisia poronhoitajia ja heidän taitojaan. Ingoldin (esim. 1996; 2000) taitojen käsitteellistyksessä korostuu niiden prosessuaalisuus, ylisukupolvisuus, kulttuurin ja ympäristön monimuotoinen yhteisvaikutus ja käytännössä tekeminen, minkä takia hänen käsitteellistyksensä voidaan katsoa sopivan hyvin myös omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn kysymyksiin (ks. myös Ingold & Kurttila 2000).

Ingoldin (2000, luku 19) viisikohtaisessa käsitteellistyksessä taidot sisältyvät ensinnäkin prosesseihin, joissa kehon, työkalun tai tekniikan käyttö yhdistetään tuttuun ja rajattuun toimintaan. Toiseksi Ingold toteaa, että taidot eivät ole vain kehollisia tekniikoita, vaan niihin nivoutuu keskeisesti toimijan toimintaympäristö, kulttuuri ja historia. Kolmanneksi taidot ovat vahvan relationaalisia ja sijoittuvat aina monimuotoisten suhteiden kentille (esim. työkalu–mieli/keho–yhteisö–ympäristö–kulttuuri). Taidokas toiminta ei siis ole vain mekaanisen voiman tai tekniikan soveltamista ulkoisiin objekteihin, vaan siihen liittyy olennaisesti huolenpitoa, näppäryyttä ja harkintaa monimuotoisiin tarkoituksiperiin kytkeytyen. Ja kuten Ingold (mt., 353) lisää, taitavat toimijat tarkkailevat, tuntevat ja havainnoivat aina työskennellessään.

Neljäs taidon ulottuvuus liittyy taitojen omaksumiseen. Taidokas toiminta ei pelkistä kaavaan, mikä tarkoittaa myös, että taitoja ei voida opettaa kaavamaisesti sukupolvelta toiselle (Ingold 1996; Ingold & Kurttila 2000). Taitojen omaksuminen tapahtuu pikemminkin havainnoinnin, imitoinnin, kokeilun ja improvisoinnin vuoropuheluna, kuten Ingold ja Kurttila (2000, 193) kirjoittavat, mutta myös reflektoinnin ja (uudelleen) arvioinnin kautta. Joka tapauksessa ihmiset kehittävät pikkuhiljaa omia tapojaan tehdä asioita eri konteksteissa, joita kehystää monimuotoinen ja monilajinen toimintaympäristö, nykyisten ja menneiden sukupolvien perintö sekä olemassa olevat tavat ja tottumukset (mt.). Ajan myötä taitoja opettelevat yksilöt saavat kiinni heille sopivasta tekemisen tavasta kokeilemisen ja toistojen kautta tiettyssä ajassa ja paikassa, jolloin he oppivat hienosäättämään ja rytmittämään liikkeitään pikkuhiljaa yhä taidokkaammin ja määrätietoisemmin. Tähän prosessiin liittyy keskeisellä tavalla paikallinen ympäristö ja sen monilajinen vuorovaikutus sekä kokeneempien ihmisten neuvot ja ohjaus, mutta lopulta taitoja opettelevat joutuvat valitsemaan, mitkä neuvot ja tekemisen tavat he valitsevat omikseen ja hiottavikseen (Ingold 2000, 353–354).

Viides taitojen ulottuvuus koskee Ingoldin (2000, luku 19) mukaan asioiden tekemistä ja valmistamista. Taitojen harjoittaminen on tavoitehakuista ja määrätietoista toimintaa, jossa yhdistyvät asiat, kuten paikalliset materiaaliset olosuhteet sekä työkalut tai työstettävät materiaalit, kuten puu tai metalli, joilla on tietyt ominaisuudet ja toiminnot. Ingoldin (mt., 354) sokraattinen päätelmä tästä on, että työn päämäärän täytyy edeltää työskentelyprosessia, mikä palautuu työn motivaatioon ja suunnitteluun, jotka tapahtuvat taitajan mielessä ennen varsinaista työn suorittamista.³ Taidokas työskentely on siis luonteeltaan luovaa ja tiettyyn monimuotoiseen materiaaliseen ympäristöön sijoittuvaa päämäärätietoista toimintaa, jossa asioita suunnitellaan, muovataan, työestetään ja käytetään toisten asioiden valmistamiseksi.

Kirjoituksen seuraavissa osissa analysoimme omavaraista toimeentuloa ja uusintavaa työtä taitojen näkökulmasta Rasimäen kylän Omavaraopiston kontekstissa. Aineistomme päälöydöksenä esittelemme kolme omavaraistumiselle keskeistä prosessitaitoa: kokonaisuuden hallinnan, improvisoinnin ja resurssitietoisuuden. Sitä ennen kuvaamme kuitenkin tutkimuksen menetelmät, aineiston ja tutkimustapauksen.

Menetelmät, aineisto ja tutkimustapaus

Huolimatta Rasimäen kylän syrjäisestä sijainnista ja pienestä koosta, tutkimusaineistoa kylästä on saatavilla runsaasti, johtuen Karjalan tutkimuskeskuksen monia vuosikymmeniä kestäneestä Sivakan ja Rasimäen kylien pitkäaikaistutkimuksesta (esim. Knuutila ym. 1996; 2008; Rannikko ym. 2016). Sama pätee Omavaraopiston perustajiin ja keskeisiin taustahenkilöihin Lasse Nordlundin ja Maria Dorffin. Useat lehtijutut sekä radio- ja TV-ohjelmat ovat tuottaneet heistä rikkaan tausta-aineiston, jota olemme tässä tutkimuksessa hyödyntäneet henkilökohtaisten haastatteluiden ja osallistuvan havainnoinnin ohella. Myös hiljattain julkaistu elämäkerrallinen *Lantun henki: Lasse Nordlund ja omavaraistuva elämä* (Hujanen & Salminen 2023) osoittautui arvokkaaksi tutkimuksemme löydöksiä täydentäväksi teokseksi.

Artikkelin ensimmäinen kirjoittaja kävi Rasimäellä ensimmäisen kerran Omavaraopiston talkoissa toukokuussa vuonna 2019. Sen jälkeen hänellä on ollut useita vierailuja Omavaraopistossa, keskimäärin yhdestä kahteen vuodessa. Vuonna 2021 hän vietti ensimmäistä kertaa järjestetyn Omavaraisuus-kurssin opiskelijoiden kanssa yhteensä kolme arkiviikkoa Rasimäellä osallistuen kurssille ja siihen liittyviin päivittäisiin töihin muiden

³ Tämä jäsenys vastaa paljolti Marxin Pääoman 1. osassa (2013 [1867], 168–171) tavoittamaa ihmistyön määrittelmää. Kuten Marx (2013, 169) kirjoittaa: ”Työprosessin lopussa saadaan tulos, joka sen alussa on ollut ihmisen mielikuvituksessa, siis ajatuksellisesti olemassa. Hän ei ainoastaan aiheuta muodon muutosta luonnossa, hän toteuttaa siinä samalla myös tietoisensa tarkoituksensa, joka lakina määrää hänen toimintansa laadun ja tavan ja jolle hänen täytyy alistaa tahtonsa.”

opiskelijoiden vertaisena kyseisen kurssiviikon ohjelmaa seuraten ja omavaraisarjen vastuita kantaen. Kurssille osallistumisesta tutkijana oli sovittu ja tiedotettu etukäteen opiskelijoille. Ensimmäinen osallistuvan havainnoinnin (esim. Hirsjärvi ym. 2008, 211–212) viikko oli vapun jälkeinen viikko toukokuun alussa, toinen heinäkuun viimeinen viikko ja kolmas lokakuun ensimmäinen täysi viikko. Osallistuvan havainnoinnin viikkojen oli tarkoitus antaa tutkijalle kehollinen ja omakohtainen käsitys Omavaraopiston kurssiarjesta (ks. Pink 2015), mutta ennen kaikkea havainnoida kurssilaisten omavaraisuustaitojen kehittymistä kurssin aikana sekä tutustua Omavaraopiston opetuskäytäntöihin ja -sisältöihin. Artikkelin ensimmäisellä kirjoittajalla on myös henkilökohtaisten omavaraistumiskokeilujen pohjalta aiempaa käsitystä omavaraistumisesta (ks. Ruuska 2024).

Osallistuvan havainnoinnin viikoilta kirjoitettiin päiväkirjamainen kenttäpäiväkirja sekä tallennettiin valokuva-aineistoa, jonka otteita esittelemme kollaasinomaisesti kirjoituksemme seuraavassa alaluvussa. Kenttäpäiväkirjassa on yhteensä 15 merkintää, yksi jokaiselta kurssipäivältä, vaihdellen pituudeltaan yhdestä virkkeestä noin sivun mittaiseen raporttiin päivän tapahtumista ja huomioista. Tätä aineistoa on käytetty tutkimuksen tausta-aineistona ja erityisesti kuvaamaan Omavaraopistoa tutkimustapauksena artikkelin seuraavassa osiossa.

Osallistuvan havainnoinnin ohella artikkelin ensimmäinen kirjoittaja haastatteli kahdeksaa ensimmäisen Omavaraisuus-kurssin opiskelijaa kaksi kertaa, ensimmäisen kerran toukokuussa 2021 kurssin alussa ja toisen kerran kurssin lopulla lokakuussa 2021. Haastattelujen perusteella ensimmäisen Omavaraisuus-kurssin opiskelijat olivat iältään 20–43-vuotiaita, viisi heistä oli miehiä ja kolme naisia. Suurin osa heistä oli varttunut kaupungeissa tai lähiöissä. Vain kaksi haastatelluista kahdeksasta opiskelijasta oli kotoisin maaseudulta, mutta myös he olivat viettäneet nuoruutensa kaupungeissa tai taajama-alueilla. Kellään haastatelluista ei ollut omia lapsia. Puolella haastatelluista Omavaraisuus-kurssin opiskelijoista oli taustallaan yliopisto-opintoja. Iältään vanhemmat opiskelijat olivat tehneet monialaisesti eri ammattialojen töitä. Kaksi kahdeksasta opiskelijasta oli selvästi muita kokeneempia ja edistyneempiä omavaraistumisessa.

Ensimmäinen haastattelukierros keskittyi opiskelijoiden taustoihin, odotuksiin ja ensimmäisten kurssiviikkojen tuntemuksiin. Haastattelujen kestot vaihtelivat 10 minuutista 25 minuuttiin. Toinen haastattelu sitä vastoin paneutui omavaraistaitoihin ja niiden omaksumiseen kurssin aikana. Haastattelujen pituudet vaihtelivat opiskelijasta riippuen 20 minuutista 55 minuuttiin. Haastattelut olivat laadultaan puolistrukturoituja teemahaastatteluja (ks. esim. Hirsjärvi & Hurme 2015).

Osallistuvan havainnoinnin ja opiskelijoiden haastattelujen lisäksi artikkelin molemmat kirjoittajat vierailivat Nordlundin ja Dorffin kotona Rasimäellä joulukuussa vuonna 2022. Vierailulta tallennettiin yhteensä lähes seitsemän tunnin haastatteluaineisto, jonka pääteemoina olivat henkilöhistoriat, omavaraistuminen sekä sen motiivit ja taidot. Näissä haastatteluissa äänessä oli pääasiassa Nordlund, mutta myös Dorff kommentoi esitettyjä kysymyksiä.

Aineiston analyysi eteni seuraavalla tavalla: haastattelujen litteroinnin jälkeen molemmat artikkelin kirjoittajat kävivät läpi litteroidun aineiston hahmotellen aineistosta sen pääteemoja. Teemoittelun jälkeen aineisto käytiin toisen kerran läpi koodaamalla aineisto valittujen teemojen alle sekä sijoittamalla koodien perusteella valittuja sitaatteja teemoihin. Tämän jälkeen seurasi vielä kolmas aineiston analyysikierros, missä alkuperäisiin teemoihin muodostettiin alakategorioita, joihin sopivat sitaatit sijoitettiin. Seuraavassa on esimerkki analyysistä ja teemoittelusta sekä sitaattien alakategorisoinnista. Pääteema: *Omavaraistaidot*, alataitokategoria: *Kokonaisuuden ballinta*. Esimerkkisitaatti:

”[...] että saadaan kaikki semmoiset... yksittäiset osa-alueet pelaamaan yhteen. Niin sitä mä pidän jotenkin tosi keskeisenä taitona. Ja sitten toinen semmoinen jotenkin keskeisten taitojen alue liittyy itsenäistymiseen. Ei vaan oman työn ja tekemisen ohjaamiseen, vaan myös taitoon havainnoida omaa ympäristöä ja nähdä jotenkin luovia yhteyksiä eri työvaiheiden tai eri resurssien välillä. Ja taito lomittaa omaa työtä.” (Haastateltava II, 2. haastattelu)

Haastattelujen teemoittelun ja kategorisoinnin jälkeen etenimme esittämään tutkimuksen löydöksiä johdannossa esitettyyn tutkimuskysymykseen vastaten. Tämän ohella pyrimme laventamaan omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn käsitteitä ja keskusteluja taitoihin sekä pohtimaan Ingoldin prosessuaalista käsitteellistystä taidoista ja niiden omaksumisesta tutkimusaineiston pohjalta. Ennen tutkimuslöydöksiä esittelemme seuraavassa vielä tutkimustapauksen osallistuvan havainnoinnin, tehtyjen haastattelujen sekä muiden tausta-aineistojen perusteella.

Tutkimustapaus: Omavaraopisto Rasimäen kylässä

Tutkimustapauksena Rasimäelle perustettu Suomen ensimmäinen Omavaraopisto, jossa opetetaan ja kehitetään omavaraistumistaitoja, on tutkimuksen kannalta erityinen sen yhteiskunnallisen merkityksen, mutta myös alueen historian vuoksi. Jatkosodan jälkeen keskelle metsää pohjoisimpaan Pohjois-Karjalaan raivatus peltoaukean asuttivat aikanaan karjalaiset siirtolaiset. 1970-luvun maaseudun taloudellisessa rakennemuutoksessa tehtiin Rasimäellä peltojen uusjako, jonka jälkeenkin tilojen peltoala on jatkuvasti kasvanut pääosin teollisen maatalouden vaatimuksien takia. Produktivistinen tuotantotapa näkyy myös alueen metsätaloudessa muun muassa hiljattaisessa yhteismetsän myynnissä ruotsalaiselle sijoitusyhtiölle. Rasimäellä viettää nykyään aikaansa myös joukko vapaa-ajan asukkaita, mutta kylässä on ainoastaan muutamia varta vasten loma-asunnoiksi rakennettuja mökkejä. Kun Rasimäki vuonna 2013 valittiin Pohjois-Karjalan vuoden kyläksi, kuvattiin kylää 45 asukkaan kyläksi, jonka asukasluku kaksinkertaistuu kesäisin. Kylän sijainti on syrjäinen, ja lähimmät palvelut sijaitsevat 17 kilometrin päässä Valtimolla. (Rannikko 2022.)

Rasimäen kylän jälkiproduktivistisen maaseutuliikeshdinnan yksi keskeisimmistä henkilöistä on sinne omavaraistelijasta ensimmäisenä muuttanut Lasse Nordlund (synt. 1965). Hän muutti kylään vanhempiensa ostamalle maatilalle vuonna 1992. Taustoittaessaan omia omavaraistumisen motiivejaan Nordlund kertoi halunneensa kokeilla, ”*pystyisikö hän pyörittämään omaa paikkaa*”. Samoihin aikoihin hän koki omien sanojensa mukaan voimakasta vieraantumista yhteiskunnasta ja tunsu, ettei yksinkertaisesti voinut toimia oikein sen puitteissa.

”[T]otesin, että nyky-yhteiskunnassa ei voi ottaa vastuuta, koska meidän elinalueet on niin jaettu, delegoitu. Kun ostan jotakin niin mä en tiedä miten se on viljelty. Eli se oli se syy miksi tahdoin kaikki langat käsiini.” (Nordlund, 9. haastattelu)

Ensimmäiset reilut kymmenen vuotta Nordlund eli vanhalla maatilalla yksin. Hän kehitti hyvin pitkälle viedyn yhden henkilön omavaraistalouden (Nordlund, haastattelu 9), jossa hänen omavaraisuusasteensa oli erittäin korkea. Maria Dorff muutti Nordlundin kanssa Rasimälle vuonna 2007. Heillä on kaksi yhteistä lasta. Perheen perustamista voidaan pitää myös askeleena yhteisöllisemmälle tavalle lähestyä omavaraistumista kyseisellä tilalla ja samaten yhtenä alkusysäyksenä päätökselle perustaa omavaraistaitoja opettava Omavaraopisto⁴. Dorff toimii tällä hetkellä Omavaraopiston vastuunopettajana ja Omavara ry:n puheenjohtajana. Ammatiltaan hän on käsityönopettaja. Dorffin pedagogisen osaamisen, vuosikymmenten omavaraiskokemuksen ja yhteisöllisten

⁴ Lisätietoa opistosta löytyy sivustolta <https://omavaraopisto.fi>.

omavaraistavoitteidensa vuoksi Dorffia voidaan pitää Nordlundin kanssa Rasimäen jälkiproduktivistisen maaseutuolon keskeisimpänä toimijana.

Nordlundin ja Dorffin kaltaisilla uusmaalaistujilla omavaraiseen toimeentuloon ja uusintavaan työhön liittyy keskeisenä prosessina *omavaraistuminen*. Omavaraistumisella tarkoitamme sitä elämäntilannetta ja aikaa, jolloin omavaraistaitoja opetellaan, hiotaan ja sovelletaan osana uuden toimeentulomuodon omaksumista, ja jolloin jonkin henkilön, talouden tai yhteisön omavaraisuusaste kasvaa. Tähän tarpeeseen, isoa elämänmuutosta helppottamaan, on Dorffin ja Nordlundin sekä talkoolaisten työllä perustettu Omavaraopisto.

Omavaraopistohanke käynnistyi varsinaisesti vuonna 2017, jolloin Dorff ja Nordlund kävivät tutustumassa Ruotsissa sijaitsevaan Skattungbyn opistoon. Vuosina 2018–2019 Omavaraopiston puitteita rakennettiin useissa talkoissa, joihin osallistuivat kymmenet eri ihmiset. Perustamisprosessin kuluessa opiston perustajien alkuperäinen ajatus majoittaa opiskelijat teltoissa muuttui, koska seuraavina vuosina Omavaraopiston kiinteistöjä hallinnoiva ja kurssitoimintaa kehittävä Omavara ry osti opiston ja opiskelijoiden käyttöön kolme vanhaa pientilaa (Peltola, Repokangas ja Rumola) Rasimäen ja Rumon kylien alueilta.

Yksi opiston perustamisen taustalla olevista seikoista oli pariskunnan huoli modernin ihmiselon kestävämmästä ja erityisesti siitä, että elämän edellytyksiin keskeisesti liittyvät taidot ovat nopeasti katoamassa suurten ikäluokkien, teollisen ajan elämäntavan ja kaupungistumisen myötä. Nordlund kertoi, että vielä hänen äitinsä sukupolvella oli melko yleisesti tallella elämän välttämättömyyksiin liittyviä perustaitoja: ”*Esimerkiksi: [jos] vaikka oli lääkäri, niin [hän] osasi kompostoida. Ja kaikki se... niin ne taidot on nyt paljolti kadonneet.*” Tässä Nordlundin voidaan tulkita viittaavan myös teollisen yhteiskuntamme pitkälle menneeseen erikoistumiseen ja työnjaon syventymiseen, jossa elämän jatkumiseen tarvittavat perustaidot, kuten mullan ”tekeminen” tai maaparannus, eivät enää monilta onnistu.

Omavaraistumisessa ja maaseudussa sen kehyksenä näyttää piilevän myös monia muita merkityksiä, sillä sekä Nordlund että Dorff näkevät mielekkään ihmiselon puitteiden olevan nyt juuri maaseudulla, jossa omavaraistuminen on mahdollista. ”*Noin 10 vuotta sitten käynnistyi maaseudun uusi aalto. Elämä täällä voi olla mukavaa!*” (Nordlund, 3. haastattelu). Kyseessä ei siis ole taitojen opettelu naama kurtussa ja niska limassa, vaikkakin aineistossa Nordlund puhuu sekä mieltä että kehoa koettelevasta päivärytmistä.

Vuonna 2021 ensimmäisen kerran järjestetyn ja hiukan yli kuusi kuukautta (huhtilokakuu) kestävän Omavaraisuus-kurssin tarkoitus on mahdollistaa omaehtoisen pientilan pyörittäminen (Nordlund, 1. haastattelu), mikä käytännössä tarkoittaa moninaisten taitojen opettelua. Tämän Kainuun Opiston opinto-ohjelmassa tarjottavan kurssin opetusohjelma on siis hyvin laaja, sillä sen tarkoitus on tuottaa ymmärrys omavaraistumisen pääosa-alueista ja taidoista.

Vaikka omavaraistuminen perustuu Omavaraisuus-kurssin mukaisesti perinnetaitojen harjoittamiseen, käsityökaluihin ja fyysiseen työhön, on toiminta silti hyvin nykyaikaista. Kurssilla huomioidaan monet modernin ajan näkökulmat, ei pelkästään poisoppimisen vuoksi, mutta myös siksi, että omavaraistuminen olisi yhteensopiva opiskelijoiden omien vahvuuksien ja lähtökohtien kanssa. Sähkön ja voimatyökalujen käyttöä joka tapauksessa kategorisesti vältetään ja esimerkiksi liikkuminen tapahtuu pääosin polkupyörillä ja vedettävillä kärryillä. Omavaraisuus-kurssin opiskelijat majoittuvat Peltolan ja Rumolan pientiloilla (ks. kuva 3), joissa he harjoittelevat kurssin sisältöjen mukaista omavara-arkea. Suurin osa ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoista asui Peltolassa, jonka vieressä tien toisella puolella sijaitsee myös kuvakollaasissa 1 ja 2 näkyvä opiston yhteinen kasvimaata sekä sen kasteluvettä antava Rumo-joki (kuvat 1 ja 2).

Omavaraisuus-kurssilla taitojen opettelu ei keskity pelkästään ruokaan, kuten viljelyyn, kasvatukseen, keräämiseen, valmistukseen ja säilömiseen, vaikkakin niiden eri osa-alueet vievät suurimman osan kurssiohjelmasta. Ruokaan liittyvien taitojen lisäksi kurssiohjelmaan sisältyy muun muassa polttopuiden tekemistä, korjausrakentamista, hirsien veistoa,

Kuva 1. Toukokuun alku vuonna 2021. Rasimäen maalaismaisemaa (vasen yläkuva). Opiskelijat perustamassa kasvimaata (oikea ylä- ja alakuva). Rumojoki, josta kasvimaan kasteluvesi kannetaan kasveille (vasen alakuva). Kuvat: Toni Ruuska.

Figure 1. The beginning of May 2021. Rural landscape in Rasimäki (upper left). Students founding the vegetable garden (upper and lower right). Rumo river, where the irrigation water is carried to the plants (lower left). Photos by Toni Ruuska.

Kuva 2. Heinäkuun loppu 2021. Opiskelija lämmittää leivinuunia ruisleivän paistamista varten (vasen yläkuva). Kasvimaan kukoistusta (alakuva vasemmalla). Peltolan pihakaivo ja sen ylle rakennettu suojakatos ja vinski (kuva oikealla). Kuvat: Toni Ruuska.

Figure 2. The end of July 2021. Students heating the baking oven for rye bread (upper left). Vegetable garden in bloom (lower lefts). Well, and its newly-built roof and winch in Peltola (right). Photos by Toni Ruuska.

kompostoimista, saippuan ja hammastahnan valmistusta sekä villalangan kehräämistä ja villatossujen valmistamista sekä muita käsitöitä, kuten korien punomista.

Uusien taitojen opettelu lomassa opiskelijat ovat vastuussa omavaraisarkensa ylläpidosta, johon luonnollisesti kuuluvat monet kotityöt, kuten ruoan valmistus, siivous ja pyykinpesu. Arjen vastuut on järjestetty työvuorojen pohjalta, jolloin kukin opiskelija on aina vuorollaan vastuussa esimerkiksi viikon ajan aamupalan ja lounaan valmistuksesta muille kurssilaisille. Omavarakurssiin ei kuulu eläintenhoitoa tai kotieläimiä, johtuen pohjoisen Pohjois-Karjalan pitkästä eläinten sisäruokintakaudesta: kotieläinten sisäruokinta vaatisi paljon lisätyötä, joka taas olisi pois muista arjen askareista (Nordlund, 3. haastattelu). Tämä tarkoittaa myös sitä, että eläinlannan puuttuessa viljelyssä käytetään ihmislantaa, jota kompostoidaan huolellisella 1,5 vuoden syklillä, ennen kuin se levitetään kasvimaille maanparannusaineeksi.

Omavaraisuus-kurssi valmistaa opiskelijoita omavaraisuuteen niin henkisesti kuin fyysisestikin. Omavaraistaidot, joita kurssilla omaksutaan, mahdollistavat käytännössä hyvin korkean omavara-asteen, mutta kenenkään ei oleteta saavuttavan täydellistä omavaraisuutta. Sen sijaan jokainen opiskelija on vapaa päättämään ja pitämään kiinni myös omista päämääristään ja tavoitteistaan niin kurssilla kuin kurssin jälkeisessä elämässäkin. Opiston pedagoginen lähestymistapa on melko yksilökeskeinen. Ajatuksena on opettaa yksilöille tärkeimmät taidot, jotka he sitten jalkauttavat ulos opistosta kotitalouksiin ja yhteisöihin. Yksilöllisestä näkökulmasta huolimatta opiskelu on Omavaraopistossa erittäin sosiaalista ja osallistujien henkiseen hyvinvointiin ja kannustavaan yhdessä olemiseen kiinnitetään paljon huomiota, esimerkiksi päivittäisissä aamupiireissä ja viikoittaisissa yhteiskeskusteluissa.

Omavaraopisto ei siis ole tyypillinen oppilaitos opetussisältöjen tai opetusmenetelmien suhteen. Kurssilla opiskelijat eivät istu paikallaan luokkahuoneessa kuuntelemassa opettajia ja lähde oppituntien jälkeen kaupungille viettämään vapaa-aikaa. Sen sijaan Omavaraisuus-kurssin aikana opiskelijat asuvat paikan päällä Rasimäellä ja ovat tiivissä tekemisissä toistensa kanssa jakaen päivittäisen arkensa ja siihen liittyvät velvollisuudet keskenään. Sama pätee myös kurssin opettajiin, jotka asuvat vähintään opettamansa ajan Rasimäellä (kuva 4). Dorffin lisäksi Omavaraisuus-kurssilla toimii monia eri taustoista tulevia vieraita opettajia, jotka opettavat erinäisiä kädentaitoja, kuten hirren veistoa ja hirsirakentamista, metallien käsittelyä ja ruisleivän leipomista. Nordlund opetti aktiivisesti ensimmäisellä Omavaraisuus-kurssilla, mutta jättäytyi seuraavilla kursseilla pois opetuksesta omaan jaksamiseensa ja perheensä omavaraisvelvollisuuksiin vedoten. Huolimatta hänen poisjäännistään kurssin opetussisällöissä korostuu hänen ja Dorffin yhteinen tapa lähestyä omavaraisuutta resurssitietoisen kehollisen työn, pienviljelyn ja keräilyn näkökulmista.

Päivittäisen opetuksen lomassa opiskelijat elävät kuten omavaraisessa elämässä eletään, eli säiden ja vuodenkiertojen mukaan. Uuden oppiminen, rikkakasvien kitkeminen, leivän paistaminen, pyykinpesu ja sosiaalisten suhteiden hoitaminen limittyvät kurssilla toisinsa tehden kokonaisuudesta haastavan, mutta myös opiskelijoiden mukaan mielenkiintoisen ja merkityksellisen. Uusien taitojen ohella he tutustuvat ja omaksuvat kokonaisvaltaisesti vaihtoehdoisen elämäntavan alkeita. Tähän liittyy monien totunnaisten asioiden kyseenalaistamista tai kokonaan poisoppimista, mikä voi tuntua henkisesti uuvuttavalta.

Käymme seuraavaksi läpi päälöydöksiämme koskien keskeisiä omavaraistaitoja. Aineiston monimuotoisuuden takia olemme keskittyneet analyysissämme mielestämme olennaisimpiin omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taitoihin sekä niiden omaksumisen kysymyksiin.

Kuva 3. Toukokuun alku 2021. Peltolan pientilan päärakennus (vasen yläkuva). Rumolan pientilan päärakennus (oikea yläkuva). Rumolan piharakennuksia (vasen alakuva). Peltolan piharakennus ja huussi Omavaraopiston tyypillisimpien kulkuneuvojen takana (oikea alakuva). Kuvat: Toni Ruuska.

Figure 3. The beginning of May 2021. The main building of Peltola (upper left). The main building of Rumola (upper right). Rumola property's buildings (lower left). Peltola property's storage and dry toilet, behind the most common modes of transportation (lower right). Photos by Toni Ruuska.

Kuva 4. Heinäkuun loppu 2021. Repokankaan pientilan päärakennus, jossa monet vierailevat opettajat majoittuivat (vasen yläkuva). Marjojen poimintaa ja rentoutumista työpäivän päätteeksi (vasemmat alakuvat). Päivittäisen aamupiirin kokoontumispaikka, jossa päivän tuntemukset ja ohjelma käytiin kesäaikaan läpi (oikea kuva). Kuvat: Toni Ruuska.

Figure 4. The end of July 2021. The main building of Repokangas, where many of the visiting teachers were accommodated (upper left). Berry picking, and relaxation after the workday (lower lefts). Daily morning circle's place in the summertime, where duties and daily emotions were dealt with (right). Photos by Toni Ruuska.

Keskeiset omavaraistaidot

Aineistomme perusteella yksi merkittävimmistä haasteista omavaraistumiselle on siihen kytkeytyvien taitojen suuri määrä ja monialaisuus. Teollistuneessa nykyyhteiskunnassa, jonka suuntaa ja käytäntöjä määrittävät eri alojen erikoistuneet huippuasiantuntijat, taidokas toiminta on usein jotakin hyvin rajattua, minkä yksilö tai yhteisö osaa ”todella hyvin” (vrt. Ingold 2000, luku 19). Tutkimustapauksemme puolestaan osoittaa, että jälkiproduktivistella maaseudulla ei ole tarpeen ensinnäkään osata asioita ”todella hyvin”, vaan ennemmin ”riittävän hyvin” ja toisekseen minkään tietyn erityisen asian osaaminen ei yksinään riitä.

Lantun henki -teoksessa Nordlund kertoo kuvaavasti, että resurssiviisasta on ”tehdä niin buonosti kuin mahdollista ja niin hyvin kuin tarpeellista” (Hujanen & Salminen 2023, 207). Syynä tähän ovat useimmiten henkilökohtaiset voimavarat ja aikapaineet, jotka johtuvat tekemisen paljoudesta ja olosuhteista, kuten Suomen lyhyestä kasvukaudesta. Keskeinen taitoistumisen päämäärä omavaraistumisessa on siis tulla riittävän osaavaksi jokaisella omavaraisen toimeentulon osa-alueella.

Monille opiskelijoille omavaraistaitojen moneus ja kirjo tulivat yllätyksenä. Kurssin käytyään he tosin tuntuivat tiedostavan hyvin omavaraisuuden eri osa-alueet sekä niiden toisiinsa liittymisen.

”Monipuolisuus kaikissa asioissa on hyväksi. On hyvä tietää kaikista asioista jonkun verran. Ei välttämättä tarvitse olla paras jossain, mutta että just esimerkiksi joku nikkarointitaito, rakentamisen taito, niin sitä vaaditaan monessa eri asiassa tai monella eri alueella. Vaikka se liittyysi puutarhan hoitoon, niin sielläkin tarvitaan työkalujen korjausta ja loppujen lopuksi niiden asioiden korjaamiseen tullaan aina jokaisessa tällaisessa erilaisessa pienemmässä looppissa, niin se on varmaan semmoinen erityisen tärkeä taito. Että pystyy olemaan luova niissä, varsinkin jos on näin rajattu määrä resursseja, mitä tässäkin Lasse ja Maria -tyyppisessä hommassa on käytössä.” (Haastateltava III, 2. haastattelu)

Haastateltavien mukaan kaikista tärkeimmät yksittäiset omavaraiseen toimeentuloon ja uusintavaan työhön tarvittavat taidot liittyvät perustarpeiden tyydyttämiseen eli ruokaan, veteen, lämpöön ja suojaan. Etenkin ruoan kasvattamiseen liittyvät taidot korostuivat kurssilaisien vastauksissa:

”Kasvimaan hoito ihan kylvimisestä ja hoitamisesta sadonkorjuuseen ja sitten niiden juuresten ja muiden asioiden säilömiseen. Ja sitten keräilyhommat, eli marjat ja sienet nyt ennen kaikkea ja, no, villiyrtilt myös. Se on valtavan iso osa omavaraisuutta ja myöskin jotain hyvin erilaista jos on tottunut elämään kaupungissa ja ostamaan kaupasta sen ruuan, niin se on ihan semmoinen uusi maailma, mikä avautuu.” (Haastateltava V, 2. haastattelu)

”No kaikki taidot, mitkä liittyvät lämpimänä pysymiseen ja juomaveden ja ravinnon saannin turvaamiseen. Ne ovat toki ne ykkösjutut.” (Haastateltava VII, 1. haastattelu)

Omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taitojen kirjo on joka tapauksessa kokonaisvaltainen (vrt. esim. Savinotko ym. 2022, 19; ks. myös Savinotko 2022). Haastatteluissa mainittuja keskeisiä taitoja olivat muun muassa ruoan viljely, säilöminen sekä valmistus, siementen korjuu ja säilyttäminen, istuttaminen, rikkakasvien kitkeminen, maanparannus, kompostointi, kasteleminen, marjastus, sienestys, muu keräily (esim. villiyrtilt ja rahkasammal), polttopuut (katkaisu, sahaus, pilkkominen, pinoaminen, sytyttäminen), rakentaminen, korjaaminen, huoltaminen (esim. työkalut ja polkupyörät), hirrenveisto, metallin käsittely ja muokkaaminen, siivoaminen, pyykinpesu, ryhmätyöskentely ja sosiaaliset taidot, sään tarkkailu, kalastaminen ja metsästäminen.

Tutkimuksemme päälöydös ei kuitenkaan ole näiden yksittäisten, olemassa olevaa ymmärrystä uusintavasta työstä vastaavien käytännön taitojen tunnistaminen ja listaaminen,

vaan ennemminkin niiden taitojen käsitteellistäminen, jotka liittyvät omavaraisuustaitojen ja omavaraistumisen prosessuaalisuuteen. Kokonaisuuden hallinnointi, improvisointi ja resurssitietous liittyvät kaikki omavaraistumisen ja taitoistumisen prosesseihin, jotka ovat myös uusintavan työn (Salleh 2009; 2010; Barca 2020) ja omavaraisen toimeentulon ytimessä (vrt. Märke 1986, 138, viitattu teoksessa Mies ja Bennholdt-Thomasen 1999, 21). Kutsumme näitä taitoja – Ingoldin ja Kurttilan (2000, 191–193) taitokäsitystä mukaillen – *omavaraistumisen prosessitaidoiksi*.

Monelle ensimmäisen Omavaraisuus-kurssin opiskelijalle Omavaraopiston pedagoginen lähestymistapa tuli tästä näkökulmasta yllätyksen, sillä he luulivat saapuneensa Rasimäelle harjoittelemaan joitakin tiettyjä omavaraisuuteen liittyviä käytännön taitoja. Käytännön taitojen ohella he huomasivat kuitenkin pian opiskelevansa näiden taitojen lisäksi paljon muutakin, mikä on taitojen ”takana”, ”välissä” tai ”kokonaisuudessa”. Etenemme analyysissa erittelemällä kolmea omavaraistumisen prosessitaitoa.

Ensimmäinen omavaraistumisen prosessitaito: Kokonaisuuden hallinta

Sekä Nordlundilla että useimmilla ensimmäisen Omavaraisuus-kurssin opiskelijoilla oli samantapainen ennakkokäsitys omavaraistumisesta. Heitä yhdisti ajatus siitä, että omavaraistumisen ytimessä olisivat jotkin tietyt yksittäiset käytännön taidot, mutta oppimisprosessin aikana heille valkeni, että kyse on enemmän taitojen kokonaisuudesta, laajojen tapahtumaketjujen hahmottamisesta sekä uusintavaan työhön harjaantumisesta.

”Olen ollut malttamaton. Ja myös siksi olen kirjoittanut paljon harjautuneisuudesta. Et tee tiedolla, miten joku asia tehdään kovinkaan paljon omavaraisuudessa, vaan sinun täytyy harjaantua, jotta toimintasi mahtuu siihen aikaan mitä on käytettävissä, on se sitten päivä tai vuosi. Ruoan kasvattamisen aika on kevät-syky, siis siinä välissä. Ei se riitä, että periaatteessa tiedät miten sinun pitää viljellä, vaan viljelyn pitää mahtua siihen jaksoon. Ja se tulee harjaantuneisuuden kautta. Mutta yleisesti painotetaan liukaa vain tiettyjen taitojen omaksumista.” (Nordlund, 6. haastattelu)

”Oleellista on just se, että miten pystyy ylläpitämään sitä kokonaisuutta. Mutta sitten myös pitää osata paljon yksittäisiä asioita.” (Haastateltava VI, 2. haastattelu)

Niin kuin Ingold (2000, luku 19) kirjoittaa, monet taidot ovat paljon muutakin kuin kehollista hienosäätöä (ks. myös Ingold & Kurttila 2000). Monet taidot ovat abstrakteja ja kognitiivisia, ja omavaraistumisen kontekstissa ne liittyvät ongelmanratkaisukykyyn ja monipolvisten työkokonaisuuden ymmärtämiseen ja hallintaan sekä eri työvaiheiden limittämiseen. Omavaraistuminen on lopulta monien toisiinsa kytkeytyvien prosessien hahmotusta, ylläpitämistä ja hallinnoimista. Kokonaisuuden hallinta on siis irrallisten askareiden sijaan huomion kiinnittämistä asioiden ja askareiden kytköksiin sekä niiden ylläpitoon.

”[...] että saadaan kaikki semmoiset... yksittäiset osa-alueet pelaamaan yhteen. Niin sitä mä pidän jotenkin tosi keskeisenä taitona. Ja sitten toinen semmoinen jotenkin keskeisten taitojen alue liittyy itsenäistymiseen. Ei vaan oman työn ja tekemisen ohjaamiseen, vaan myös taitoon havainnoida omaa ympäristöä ja nähdä jotenkin luovia yhteyksiä eri työvaiheiden tai eri resurssien välillä. Ja taito lomittaa omaa työtä.” (Haastateltava II, 2. haastattelu).

Osallistuvan havainnoinnin ja tekemiemme haastattelujen perusteella kävi ilmi myös se, ettei omavaraistuminen ole samalla tavalla päivittäin itseään toistavaa kuten monet palkkatyöt. Koska kyseessä on kokonaisuus, monimuotoinen asioiden ja taitojen kirjo, täyttyvät päivät erinäisistä askareista, joita sovitetaan toisiinsa ja pidetään käynnissä.

”Taito, se on kykyä tehdä asiat tarkoituksenmukaisesti ja turvallisesti. Hallita oma keho ja työvälineensä. Ja onhan siinä joku sellainen... niin, äylläsenkin aspekti. Tässä on kuitenkin jotain sellaista insinöörihenkeä ja matemaattisuutta, ja luonnontieteellisyyttä tässä elämäntavassa, niin ehkä taitoon kuuluu myös sitten vähän ymmärtää sitä luonnontieteellistä puolta sen käytännön tekemisen taustalle, jotta osaa tuoda ne tarkoituksenmukaisesti yhteen.” (Haastateltava VII, 2. haastattelu)

Yhtä lailla on totta, että omavaraistumisessa samat toimet toistuvat vuodesta ja vuodenaikasta toiseen, mutta niiden suuri määrä pitää huolen työn vaihtelevuudesta. Omavaraistus-kurssilaisia ohjeistettiin, että työn itseään toistavuuden ja mielekkyyden näkökulmasta heidän tulisi tehdä korkeintaan 2–3 tuntia samaa tehtävää yhtäjaksoisesti (Kenttäpäiväkirjamerkintä 4.5.2021). Mutta myös tähän, niin kuin kaikkeen muuhunkin omavaraistumiseen liittyen, pätee säävaraus, mikä voi tarkoittaa, että esimerkiksi sateen sattuessa ryhdytään sisätöihin tai nopeaan sadonkorjuuseen yöpakkasten tai myrskyn alta. On siis luontevaa siirtyä seuraavaksi improvisointiin, mihin liittyy myös keskeisesti itsenäinen päätöksentekokyky.

Toinen omavaraistumisen prosessitaito: Improvisointi

Suunnitelmat muuttuvat usein lennossa omavara-arjessa. Maahan ja paikkaan sitoutunut elämä ja lähiympäristön kanssa tiiviissä vuorovaikutuksessa toimiminen ovat alistettuja säätilalle, ilmastolle sekä vuodenaikojen kierrolle. Suomessa sää saattaa muuttua päivän mittaan useita kertoja, mikä tuottaa omat haasteensa myös kokonaisuuden hallinnalle ja eri työvaiheiden toisiinsa limittämiseksi. Omavaraistujien täytyy siis tarpeen tullen osata improvisoida. Improvisointi ja siihen liittyvä luovuus eivät kuitenkaan liity ainoastaan ulkoisiin tekijöihin, vaan myös moniin omavaraistumisen ”sisäisiin” prosesseihin. Tiukkojen sääntöjen ja määräysten puuttuminen tukee vapautta kokeilla ja tehdä asioita tilanteeseen sopivalla ja hyväksi havaitulla tavalla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että improvisaatio ja luovuus olisivat omavaraistumisessa sattumanvaraista tai mielivaltaista, vaan ennemmin aina sidoksissa omavaraistumisen päämääriin, jotka viime kädessä liittyvät elämän edellytyksiin ja perustarpeiden tyydyttämiseen. Tarvittavat asiat tulee siis saada tehtyä, mutta maaliin voi päästä monella eri tavalla.

”Meillä ei ole tiukkoja rajanvetoja siitä, miten jokin asia tulee tehdä. [...] Me teemme sään mukaan, ja se tarkoittaa sitä, että on pakostikin aika paljon improvisointia.” (Nordlund, 11. haastattelu)

”Omavaraistuminen edellyttää kykyä itsenäiseen päätöksentekoon ja siihen, että okei, tällaiseen tilanteeseen ei ole olemassa mitään absoluuttista vastausta, että kylvätkö perunat tänään vai ensi viikolla.” (Haastateltava II, 2. haastattelu)

Improvisaation prosessitaidon kohdalla korostuu nähdäksemme mukaan Ingoldin (2000, luku 19) taitojen käsitteellistämisen kolmas ulottuvuus, joka koskee taitojen relationaalisuutta, mutta myös näppäryyttä, harkintaa ja huolenpitoa. Omavaraistumiskokeilujen alussa voi olla vaikea hahmottaa eri työkokonaisuuksien suhdetta toisiinsa tai nähdä yhteyksiä niiden välillä. Mutta taitojen karttuessa myös improvisaatio ja luovuus näyttävät lisääntyvän, jolloin esimerkiksi asioista, joita ennen piti jätteenä, voi tulla tärkeää raaka-ainetta vaikkapa korjausrakentamiseen tai työkalujen varaosiksi. Nykyaikaisessa omavaraistumisessa, johon liittyy paljon materiaalisia sivuvirtoja, kiertäytystavarasta tai toisten lahjoittamista asioista pitääkin osata luoda uusia mahdollisuuksia ja tarvekaluja.

”Jätteestä voidaan muokata erilaisia asioita, mutta siinä just nimenomaan pitää olla luova, nähdä ne asiat. Esimerkiksi meidän metallin käsittelyn opettaja on hyvä siinä, että hän näkee, että tämä pyöränkeskiö on nyt just aika hyvä tuohon juttuun. Mutta siitä vaan pitää tuo ja tuo ottaa pois, niin sitten se toimii.”

Niin kuin just semmoista luovuutta siinä. Ja sitten tietysti se kädentaito on kaikessa kutomisessa ja kaikessa se rutiini, siinä menee vuosia ennen kuin sen hallitsee. Mutta sitten kun on tietyllä taitotasolla, niin sitten varmasti helpottaa se, pystyy itsevarmemmin tarttumaan niihin ongelmakohtiin ja ottamaan ne sinne työpöydälle ja laittamaan ne kuntoon.” (Haastateltava III, 2. haastattelu)

Työvälineitä ja opiston omaisuutta kohdeltiin Omavaraisuus-kurssilla varjellen ja esimerkiksi työkalujen säilyttämiseen ja huoltoon kiinnitettiin paljon huomiota. Ero nykyajan kulutuskulttuuriin on suuri, sillä Omavaraopistolla pyritään välttämään uuden hankkimista ja mahdollisimman pitkälle säilyttämään sitä mitä jo nyt on. Hyvin pidetty lapio tai talikko kestää sukupolvilta toisille. Tämä kaikki liittyy kolmanteen omavaraistumisen prosessitaitoon, joka on myös Nordlundin (2023; ks. myös Nordlund & Dorff 2008) omavaraistumiskäsityksen ja -lähestymistavan ytimessä. Kutsumme sitä Nordlundin sanallistuksen mukaisesti resurssitietoisuudeksi.

Kolmas omavaraistumisen prosessitaito: Resurssitietoisuus

”Mä muistan, joku kysyi, tyyliin toimittaja, joka täällä kävi, että mikä on tärkein asia mitä oot oppinut? Ja sitten ensimmäinen asia mikä mulle tuli mieleen oli, että älä hukkaa tavaroitasi [haastateltava nauraa]. Koska käytännössä se, että jos hukkaat jotain millä on suuri käyttöarvo, niin se on ihan suunnaton menetyks. Että tavallaan se, että jos mä osaan pitää huolta mun polkupyörän lampusta enkä jätä sitä lojumaan jonnekin ja hävitä sitä, niin se on ihan siis kultaakin arvokkaampaa. Koska mun on mahdotonta valmistaa sitä itse.” (Haastateltava II, 2. haastattelu)

Omavaraopiston pedagogisen otteen ja Lasse Nordlundin omavaraistumiskäsityksen keskiössä on pitkälti kyse hyvin käytännöllisestä ja kehollisesta materiaalien tuntemuksesta, mutta myös esimerkiksi ”piiloenergioiden” tunnistamisesta. Esimerkiksi erilaiset puulajit vaihtelevat lujuuksiltaan ja ominaisuuksiltaan: pajusta voi punoa koreja, raidasta saa hyviä varsia työkaluihin, koivu palaa lämpimästi uunissa. Toisaalta on paljon mielekkäämpää pitää parasta mahdollista huolta työkaluista ja rakennusmateriaaleista, koska niiden tuottaminen itse vaatii valtavasti aikaa ja energiaa (Nordlund & Dorff 2008; Nordlund 2023).

Nordlund korosti myös, että omavaraistuminen ei ole sankaruutta tai kehollinen voimannäytös, vaan ennemminkin voimia säästävä tai mahdollisimman vähän niitä kuluttava tapa tehdä jokin asia (Nordlund & Dorff 2008; Nordlund 2023). Myös omista henkisistä ja fyysisistä voimavaroista huolehtiminen on hänelle tärkeä osa resurssitietoisuutta, mutta tämän ohella se liittyy ymmärrykseen jälkiproduktivistisesta toimintaympäristöstä sekä esimerkiksi siitä, kuinka paljon työtä erilaisiin omavaraisuuden työkokonaisuuksiin tarvitaan (ks. myös Rinkinen ym. 2015). Resurssit ovat kehollisten tuntemusten ohella myös eri työkokonaisuuksien ja prosessien limittämistä kokemuksen ja intuition pohjalta. Nordlund ilmaisee asian seuraavasti:

”Limittymisen ymmärrys löytyy, jos on löytäksään, ennen kaikkea kehollisena kokemuksena. Samoin kuin kestävä elämä löytyy, jos löytyy, kehollisena kokemuksena.” (Hujanen & Salminen 2023, 207)

Nordlund sanoo myös tietävänsä

”paljon ihmisiä, jotka ovat aloittaneet omavarauskokeiluja, ja jatkaneet kaksi tai viisi vuotta. Sitten keho tai mieli tai kummatkin ovat lopussa. Tyypillisesti ihmiset eivät tunne omaa voimatalouttaan ja he kuluttavat itsensä loppuun.” (Hujanen & Salminen 2023, 85)

Nordlundin ja Dorffin opetustyössä usein painottama resurssien tuntemus näkyy ymmärrettävästi myös opiskelijoiden mietteissä:

”Mikä on ehkä päällimmäisenä nyt mielessä niistä taidoista, mitkä on kehittynyt, niin joku semmoinen materiaali- tai yleensäkin materiaatuntemus. Että osaa nähdä arvoa, vaikkeä siinä ämpärisssä tai lapiossa. Jos sen näkee vaikkeä roskiksessa niin silloinkin. Ja työkalujen ja muutenkin materiaalien arvostus. Kun on alkanut ymmärtää sitä, että miten vaikkeä niitä on itse valmistaa. [...] Sitä että millaista materiaalia tähän omavaraistumiseen kuuluu ja miten niistä materiaaleista pidetään huolta. [...] Että se työkalun arvo ei enää tunnu siinä sen rahallisen arvomaailmana, sen arvo on ihan erilainen.” (Haastateltava VIII, 2. haastattelu)

Resurssitietoisuus voi myös aineistomme mukaan olla arkipäiväisiin asioihin kiintymistä ja välittämistä, kuten vaikkapa pistolapioon tai marjapöimuriin tykääntymistä.

”Tarkastelen merkittävässä määrin enemmän työkaluja siitä näkökulmasta, että minkälaisen vaivan vaatisi valmistaa niitä itse. Se ei paljasta työkalun käyttöarvoa, mutta se paljastaa sen valmistus- tai tuotantoon kytkeytyvän arvon. [...] Että yritäpä mitä tahansa metallista valmistaa tyhjältä, niin buubuh! Siinäpä yrität! [...] Subteeni työkaluihin on muuttunut paljon arvostavammaksi. Mulla on myös ensimmäistä kertaa elämässä käynyt silleen, että työkalu on muodostunut mulle rakkaaksi, tai et mulla on semmoinen, selkeästi lempityökalu. Että semmoista tiettyä emotionaalista subdettä niihin työkaluihin on päässyt syntymään, mikä on ollut täysin uutta.” (Haastateltava II, 2. haastattelu)

Resurssitietoisuus yhdistettiin opiskelijoiden piirissä myös keskeisellä tavalla omaan kehoon, jälleen todennäköisesti johtuen Nordlundin ja Dorffin pedagogisesta otteesta ja henkilökohtaisista lähestymistavoista omavaraistumiseen. Samalla kuitenkin omavaraistumisen kehollinen luonne on selvästi tätä laajempi asia, sillä oma keho mielletään kaiken omavaraistoiminnan ytimeksi, jopa pyhätöksi. Toisaalta keho voidaan mieltää resurssiksi, johon liittyy myös syvällinen tietoisuus. Erityisen mielenkiintoinen muotoilu on alla esitetty luonnehdinta kehosta työkaluna, joka käyttää muita työkaluja.

”Kyllä se motoriikka täytyy hallita ja siis musta tuntuu, että ylipäätään semmoinen ketteryyys on kehittynyt ihan tällä kaikella liikkumisella ja työllä. Sekin tuntuu hyvältä, että on pystyvämpi olo. Kehoni mukautuu näihin [omavaraisuuden] käytäntöihin.” (Haastateltava IV, 2. haastattelu)

”Itse tekeminen on äärimmäisen tärkeää, että tulee kehollinen muistijälki siihen tekemiseen.” (Haastateltava V, 2. haastattelu)

”Työkalut ovat muokanneet myös tosi paljon mun subdettä mun ruumiiseen. [...] Mä oon jotenkin niin paljon enemmän myös yhteydessä tähän mun kehoon ja siihen, että miten se luo mulle elämän edellytyksiä. [...] se, että joku mun ruumiinosa vahingoittuisi, se tuntuisi tosi dramaattiselta. Ja semmoiselta mitä oikeasti koitan välttää. Kyllä se keho on kuitenkin tavallaan se mielen jälkeen tärkein työkalu, koska sillä käytetään niitä kaikkia muita työkaluja.” (Haastateltava VIII, 2. haastattelu)

Kuten sitaateissa kerrotaan, keho on omavaraudessa toimeentulossa elämän edellytysten tuottaja, josta tulee huolehtia. Aivan yhtä tärkeänä opiskelijat pitivät henkisiä resurssiaan ja mielenterveydestä huolehtimista. Osa haastatelluista Omavaraisuus-kurssin opiskelijoista oli lähtenyt omavaraistumisen tielle johtuen omista mielenterveydellisistä haasteistaan nyky-yhteiskunnan osina, vailla päämäärää ja selvää tarkoitusta elämässään. Omavaraistuminen näyttäytyi heille tässä mielessä vastakohtana ja mielekkäänä vaihtoehtoisena elämäntapana, joka potentiaalisesti voisi palauttaa elämän merkityksellisyyden ja mahdollistaa eettisen, kestävä elämän.

”Mä olin hyvin valmis hyvin radikaaliin hyppyyn, eli mä olin vuosikausia esimerkiksi lukenut juttuja erakkomunkeista, jotka asuu vuorilla ihan äärimmäisen askeettisissa oloissa, ja mä olin hyvin valmis

lähtemään siihen suuntaan, koska mä koin ympäröivän maailman vaan niin järjettömäksi ja täysin epätydyttäväksi, että mä en saanu siitä enää yhtään mitään, niin kuin siitä, mitä se näennäisesti tarjoaa.” (Haastateltava V, 1. haastattelu)

Yleisesti ottaen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat pitivät kurssia ja omavaraistumisen alkuketkiä enemmän henkisesti kuin fyysisesti raskaina. Ottaen huomioon kuinka paljon uusia asioita heidän tuli omaksua hyvin lyhyessä ajassa ja toisaalta kuinka sosiaalista Omavaraisuus-kursseilla opiskelu heille oli, emme pidä tätä yllättävänä.

”Kurssi on ollut merkittävästi vähemmän rankkaa fyysisesti kuin kuvittelin. Ehkä se alkukevät oli semmoista aikaa milloin kaivettiin paljon ja käännettiin maata paljon, ja se oli selkeästi fyysisesti rankempaa. Mut nyt meidän elämäntapa on mun mielestä enemmän semmoinen aktiivinen kuin rankkaa fyysistä työtä tai urheilua. Sen sijaan henkinen jaksaminen on ollut haastavampaa, kuten sitä on täällä mainostettu. Se on ollut henkisesti rankkaa siis sillä tavalla, että uuden oppiminen on yllättävän rankkaa ja myös kasvaminen ihmisenä on yllättävän rankkaa.” (Haastateltava II, 2. haastattelu)

Niin aineiston kuin kirjallisuuden perusteella omavaraistaitojen omaksuminen ja jalostuminen vaativat aikaa ja toistoja. Resurssitietoisuuden syventyminen voi olla pitkä prosessi, niin kuin esimerkiksi Nordlundin omakohtainen yli 30-vuotinen esimerkki todistaa.

Omvaraistaitojen omaksuminen

Tekemisen ja kokemuksen kautta karttuvien omavaraistumisen prosessitaitojen ohella omavaraistumiseen liittyy paljon konkreettista uusintavaa työtä. Tiivistäen omavaraista toimeentuloa ja uusintavaa työtä opetellaan kehollisesti ja prosessuaalisesti kokeilun ja soveltamisen kautta. Uusintava työ on toisteista. Se tapahtuu käytännön tilanteissa, mutta yhtä lailla sen taitojen omaksumiseen liittyy havainnointia, kokemusten jakamista, reflektointia sekä soveltamista. Tässä suhteessa Omavaraisuus-kurssi tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden oppia kokeneemilta ja vertaisiltaan sekä omaksua heidän hyväksi havaitsemiaan työskentelytapoja.

Oppimisympäristönä Rasimäki, ja myös oppimisen tavat siellä, eroavat selvästi esimerkiksi suomalaisesta koulumaailmasta ja opintiestä. Omavaraopistolla uusia asioita ei opetella pääosin sisätiloissa, staattisissa ja sähköistetyissä oppimisympäristöissä. Omavaraopistolla opiskelijat eivät myöskään juuri vastaanota tietoa paikallaan istuen tai tee annettuja tehtäviä oppikirjojen ja muiden opetusmateriaalien ja -teknologioiden avustamina. Sen sijaan kursseilla omaksutaan uusia taitoja korostetun kehollisesti sekä monimuotoisissa käytännön tilanteissa ja paikallisessa elinympäristössä.

Nordlundin mukaan nykyisistä (ammatti)koulutusohjelmista on vain vähän apua omavaraistumisen poluilla, koska koulutusohjelmien sisällöt on niin tiukasti ankkuroitu talouskasvuun, teknologisen kehityksen ja erikoistumisen tarpeisiin (ks. esim. Ruuska 2023).

”Minähän luulin silloin kun aloitin, noin 35 vuotta sitten, että omavaraistuminen on tekninen ongelma, tekninen haaste. Mutta jälkeenpäin sanoisin, että ei se ole. Se on niin kokonaisvaltainen asia, jolloin pitää olla tietysti se tekninen osaaminen, joka on nykyään helppo saada netin kautta. Mutta minulla oli todellinen ongelma siinä, ettei ollut kirjallisuutta. Itselleni merkittävä teos oli John Seymoren The Forgotten Arts & Crafts. Mutta tämä minun polku on silti pitkälti ollut kokeilua. Ja tiettyä sitä, että korvani ovat olleet auki, jos olen tavannut jonkun vanhan puusepän tai näin. [...] Ylipäättään olen vain jututtanut tyyppejä, koska minä tahdoin alusta pitäen laajuutta, [...] ja sen takia koin, että olemassa olevissa koulutusohjelmissä tulee niin paljon roinaa, jota en tarvitse, esimerkiksi jokin talousoppi. Minulle vahvistui jo varhain se ajatus, ettei minun kannattanut hakea tietoa nykyammateista, koska niissä on niin paljon myös koneperäistä työstä, mikä ei minua kiinnostanut.” (Nordlund, 1. haastattelu)

Ensimmäisen Omavaraisuus-kurssin opiskelijat sanallistivat omavaraistumista arkipäiväisen suunnittelun, tekemisten ja kokeilun kautta. Jotkut heistä mainitsivat olleensa yllättyneitä siitä, kuinka ”ison osan ajasta nielee tämä arjen pyörytys!” (Haastateltava VI, 2. haastattelu). Taitojen omaksuminen tapahtui kurssilaisten mukaan kokeneemman taitajan alustuksella ja neuvomisella, jota seurasi henkilökohtaisia kokeiluja, virheitä, uusia kokeiluja, vertaisoppimista, kysymyksiä ja uusia neuvontakierroksia, joita seurasivat jälleen uudet kokeilut. Toisaalta opiskelijat olivat myös yhtä mieltä siitä, ettei kurssilla ollut riittävästi aikaa opetettujen taitojen harjoittamiselle tai kokeiluille.

”Mä itse asiassa väittäisin, että kyse on ennen kaikkea itse kokeilemisesta, että todellinen oppiminen on sitä, että itse kokeilen vaikka nostaa ne perunat ylös tai mitä tabansa. Mutta sitten se, että saa toiselta esimerkkejä, niin se karsii niitä mahdollisia umpikujia siinä. Verrattuna jos mä tekisin ihan alusta asti itse, niin kokeilisin paljon enemmän erilaisia tyhmiä asioita.” (Haastateltava V, 2. haastattelu)

Paikka- ja materiaaliperustaisuutensa vuoksi omavaraistaidot eivät pelkisty kaavoihin, vaan ovat luonteeltaan prosessuaalisia, joten niitä ei voida myöskään opettaa luokkahuoneesta käsin. Aineiston perusteella omavaraistaidot siirtyvät taitajalta opetteliijoille kokeilun, yrityksen ja erehdysten, kysymysten ja havainnollistusten, imitoinnin ja improvisoinnin kautta (ks. Ingold 1996; Ingold & Kurttila 2000). Kuten Nordlund toteaa: ”Pääasiallinen tietolähteeni ovat kädet ja havainnoiminen. Näillä keinoin teen villää kokeilua. Siinä arvokkainta on epäonnistumisista saatava tieto” (Hujanen & Salminen 2023, 167). Saman havainnon teki myös useampi opiskelija kurssin aikana:

”Eli periaatteessa selittäminen [...] estää sitä kantapään kautta opettelua, mikä kyllä tulee tapahtumaan, mutta ei ehkä samassa määrin.” (Haastateltava V, 2. haastattelu)

”Taitoja opitaan yrityksen ja erehdyksen kautta. Siis onhan meille näytetty ja selitetty ja näin pois päin, mutta kyllä... no aika lailla ihan vaan ruvetaan tekemään. Sain esimerkiksi hyviä vinkkejä kirveen käyttämisen suhteen, niin tuli parempi ymmärrys fyysikasta, ettei tullut tuhlanneeksi omia voimiaan. Aikaisemmin käytin käsivarsien voimaa, mutta siis siihen voi ottaa koko kropan käyttöön, tällaista pientä vinkkiä.” (Haastateltava IV, 2. haastattelu)

Neuvojen ja toistojen myötä ihmiset omaksuvat ajan kanssa omat tapansa tehdä asioita, mikä tarkoittaa sitä, että taito jalostuu kehollisen tekemisen ja tietyissä toimintaympäristössä toimimisen kautta, mihin liittyy myös paljon valintoja ja kognitiivista työtä (Ingold 2000, 353–354).

”Tuli vaan mieleen oppimisesta, että se oli myös semmoinen tärkeä kokemus, että miten paljon tämä ympäristö ainakin mulla vaikuttaa oppimiseen myös. Että elää yhteisössä, ja muut on myös semmoisia, että tarttunut siihen tekemiseen, niin jotenkin se tarttuu myös itseän, ja sitten kun on osaavia ihmisiä, haluaa oppia niiltä.” (Haastateltava VI, 2. haastattelu)

Uuden oppiminen ei rajoittunut Omavaraopistolla pelkästään kädentaitoihin, vaan opiskelijat kertoivat omaksuneensa myös uusia tapoja lähestyä, jäsentää tai suhtautua heitä Rasimäellä ympäröivään luontoon. Nämä asiat liittyvät myös keskeisesti esittelemiemme prosessitaitoihin. Opiskelijat kuvasivat suhdettaan muuhun luontoon lähentyneeksi, uteliaaksi ja sitoutuneeksi, mutta samalla he tiedostivat, että omavaraistuminen on hyvin päämäärätietoista toimintaa, missä ei ole välttämättä aikaa jäädä ihmettelemään muiden lajien vastaavia toimia.

”Siis kyllä siinä on tosi vahvasti keskipisteessä kuitenkin se, että mun pitää nyt saada tämä homma hoidettua. Mun oma kokemus on se, että ei siinä jää hirveästi tilaa sille, että mä nyt jään tuijottamaan jotain ötökekää. Sitä tulee välillä kyllä tehtyä, mutta ehkä mä itse kuvaisin sitä yhteyttä maahan jotenkin silleen, että ei se ole sitä, että mä tuijottelen niitä ötököitä ja luonnon ibmeitä, vaan enemmänkin sitä, että mun pitää nyt hoitaa tämä homma. Ja ehkä sitä kautta tulee joku semmoinen yhteys niihin kaikkiin ötököihin, että mä oon hoitamassa tätä mun kasvimaabommaa täällä, ja ne on myös hoitamassa sitä; mulla ei ole mitään käsitystä siitä, mitä ne on siellä tekemässä, enkä mä tunne niitä, enkä mä tarkkaile niitä mitenkään erityisesti, mutta kuitenkin joku semmoinen yhteys on, että me ollaan täällä tekemässä omaa juttuamme kukin. [...] mä voin tuohon vielä lisätä, että mä en ole kokenut mitään maagista luontoyhteyttä. Ainakaan tässä arjessa. Ja tavallaan se on musta just bienoa, mun ei tarvitse kokea mitään semmoista. [...]” (Haastateltava V, 2. haastattelu)

”Jollain tavalla se käsitys luonnosta ja luontaisesta ympäristöstä on muuttunut. Aiemmin se oli mulle se joku kaupunkimetsä, ja mä ehkä vietin enemmän aikaa metsässä silloin kuin täällä. Koska tämä Peltola on tässä pellon keskellä. Kyllä kurssi on väentänyt semmoista luontoon liittyvää idealisaatiota.” (Haastateltava VIII, 2. haastattelu)

Luontosuhteen arkipäiväistyminen ja omavaraistumisen palautuminen käytännön askareisiin näkyy selvällä tavalla opiskelijoiden vastauksissa myös kestävyuden teemoihin liittyen. Kun omavaraistumisen keskiössä ovat ennen kaikkea oman elinympäristön tarkkailu ja hoidettavat tehtävät, perspektiivi on luonnollisesti jokapäiväisessä ylisukupolvisen sijaan. Tästä huolimatta ylisukupolvinen näkemys omavaraisesta toimeentulosta ja velvollisuuksista maata ja tulevia sukupolvia kohtaan nousi haastatteluissa esille opiskelijoiden toimesta.

”Mulla on tässä kurssin aikana ehkä tullut erityisen tärkeäksi semmoinen ajatus subteessa siihen juurikin siihen maahan, että niin muutenkin ylisukupolvisuuden ajatus, että millä tavalla voisi olla kestävä osa sukupolvien jatkumoa. Että en esimerkiksi kuluttaisi mun ympäristön elämänehtoja enemmän, kuin mä niitä luon. Ja sitten siihen liittyy paljon semmoisia keloja, vaikka maanparannuksesta: että olisiko mahdollista luoda niitä enemmän?” (Haastateltava VIII, 2. haastattelu)

Aineistomme perusteella näyttää siltä, että opiskelijoiden ymmärrys omavaraisen toimeentulon realiteeteista sekä taustalla vaikuttavista omavaraistumisen prosessitaidoista on syventynyt Omavaraisuus-kurssin aikana. Käytännössä tämä tarkoittaa arkipäiväistynyttä ja omakätisen tekemisen kautta tapahtuvaa opintietä ja elämäntapaa. Koulumaisen oppimisympäristön sijaan Omavaraopiston opiskelijat tuodaan keskelle jo pyörivää rasimäkeläistä omavara-arkea, jossa heidän tehtävänään on jatkaa, soveltaa ja kehittää heille opetettavia käytäntöjä eteenpäin omilla tahoillaan ja tavoillaan Omavaraisuus-kurssin antea soveltaen ja jatkojalostaen.

Omavaraistaidot koostuvat käytännöistä ja prosesseista

Esittelimme edellä löydöksiämme omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taitoihin ja niiden omaksumiseen liittyen. Aineiston perusteella omavaraiseen toimeentuloon ja uusintavaan työhön liittyvät taidot ovat monien käytännön taitojen lisäksi prosessuaalisia. Yksilöimme kolme keskeistä omavaraistumisen prosessitaitoa: kokonaisuuden hallinta, improvisointi ja resurssitietoisuus. Omavaraiseen toimeentuloon ja uusintavan työhön liittyvien käytännön taitojen oppimisen rinnalla – tai taustalla – on siis näkemyksemme mukaan käynnissä omavaraisuuteen liittyvien prosessitaitojen omaksuminen.

Tutkimustapauksemme perusteella omavaraisen toimeentulon ytimessä ovat omavaraistumisen eri prosessien yhteensovittaminen kehollisen ja uusintavan työn kautta. Näiden prosessien perustana ovat riittävän jalostuneet keholliset ja kognitiiviset omavaraistaidot

sekä paikalliseen ympäristöön ankkuroituneet tiedotet luonnonkiertoihin perustuvasta elämäntavasta ja sen monipolvisista käytännöistä. Omavaraistumisessa toisiinsa limittyvät siis arjen askareet, moninaiset käytännön taidot sekä jatkuvassa muutoksessa olevan paikallisen ympäristön tarkkailu sekä sen omavaraisen toimeentulon tarpeista ja tavoitteista lähtevä tiedostava muokkaus.

Tutkimusaineiston ja sen analyysin perusteella omavaraisen toimeentulon ja uusintavan työn taitojen omaksuminen tapahtuvat neuvonnan, imitoinnin, kokeilun, vertaisoppimisen, reflektoinnin sekä yrityksen ja erehdysten kautta. Taidot tai niiden omaksuminen eivät näin ollen pelkisty kaavoihin, eikä niitä voi omaksua esimerkiksi kirjallisuudesta kuin tiettyyn pisteeseen asti. Sen sijaan taitojen oppiminen on kehollinen prosessi, jossa toistojen ja havaintojen myötä tekijälle muodostuu ajan kanssa tapa ja käsitys siitä, miten tietty asia kannattaa hänen näkökulmastaan ja taitotasostaan katsoen tehdä kyseisessä toimintaympäristössä (vrt. Ingold & Kurttila 2000). Taitojen omaksuminen on siis omavaraistumiskontekstissa kehollista ja prosessuaalista käytännön tekemistä, mutta myös monimuotoista vuorovaikutusta ympäristön ja sen inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kesken.

Verrattaessa näitä löydöksiä esimerkiksi marxilaiseen ekofeministiseen kirjallisuuteen, voimme todeta taitojen liittyvän keskeisesti omavaraiseen toimeentuloon ja uusintavaan työhön (vrt. esim. Mies & Bennholdt-Thomsen 1999; Salleh 2009; Barca 2020). Olemme pyrkineet osoittamaan taitojen keskeisyyden omavaraiselle toimeentulolle aineistomme tukeutuen ja nostamaan taidot uusintavan työn keskiöön, mitä ei ole aiemmin tehty marxilaisen ekofeminismin tutkimuskentällä.

Tahdomme myös löydöksillämme täydentää Ingoldin (ks. esim. 2000; Ingold & Kurttila 2000) käsitteellistä työtä omavaraistumisen prosessitaitoihin liittyvillä huomioilla. Käytännön tekemisen ja omavara-arjen pyörittämisen myötä omavaraistujille karttuu kokemusta, näkemystä ja intuitiivista osaamista omavaraistumisen kokonaisuuden hallinnasta, töiden luovasta limittamisestä ja resursseista. Nämä taidot karttavat pikkuhiljaa omavaraistumiseen harjaantuessa, kokeilujen, epäonnistumisten sekä kehollisten tuntemusten ja muistijalkien viitoittamina. Nämä taidot ovat myös hyvin paikka- ja tilannekohtaisia, kuten Nordlund asian kiteyttää: ”*taitoja ja tekniikoita ei voi kopioida menneisyydestä, vaan ne on keksittävä uudestaan ympäristöstä toiseen*” (Hujanen & Salminen 2023, 167; vrt. Ingold & Kurttila 2000, 192–193). Esiin nostamamme huomiot omavaraistumisen prosessitaidoista ja niiden yksilöineistä täydentävät siis osaltaan Ingoldin ja Kurttilan (2000) käsitystä taitojen prosessuaalisuudesta.

Yhteenvedona rasimäkeläistä maaseudun jälkiproductivistista liikehdintää ja uusmaalaistumista määrittävät maahan ja sen antimiin tiukasti kiinnittyneet vaihtoehtoisen elämäntyylin sekä omavaraisen toimeentulon käytännöt ja prosessit. Omavaraopisto tarjoaa näille kokeiluille sekä maaseudun jälkiproductivistiselle liikehdinnälle ainutlaatuiset puitteet, joita Rasimäellä hyödynnetään sekä Omavaraopiston opettajien että kurssilaisten toimesta. Tämän toiminnan lähtökohtina ovat omavaraisen toimeentulon kokonaisuuden hahmottaminen sekä eri osakokonaisuuksiin liittyvien taitojen omaksuminen ja soveltaminen käytännössä. Näitä prosesseja yhdistää kehollisuus, omaehtoinen tekeminen sekä ymmärrys eri omavaraistumisen prosessien limittymisestä toisiinsa. Kyseessä ei ole yksilökeskeinen kehollinen voimannäytös, vaan ennemmin luova, herkkä ja omaehtoisille kokeiluille avoin polku kohti omavaraista toimeentuloa, jonka kulmakivenä on uusintava työ.

Keskityimme tässä poimimaan rikkaasta aineistosta vain taitoihin ja niiden omaksumiseen liittyviä päähuomioita. Omavaraistuminen on laadultaan vuorovaikutteista ja sosiaalista, mikä nousi esiin myös aineistossamme, vaikkakin Omavaraopiston pedagoginen ote onkin melko yksilövetoinen. Tutkimuksemme ulkopuolelle jäivät siis kokonaan kysymykset omavaraistumisen eri tason organisoitumisesta ja näihin kytkeytyvistä yhteiselämän kokeiluista ja käytännön ratkaisuista, mutta ennen kaikkea näihin keskeisesti kytkeytyvistä sosiaalisista ja organisatorisista taidoista. Myös omavaraistumisen monilajiset suhteet sekä sen käytäntöjen ja prosessien materiaalisuus jäivät tässä tutkimuksessa pitkälti

huomiotta. Tutkimuksemme rajoitteet liittyvät siis ennen muuta omavaraistumisen sosi-aalisiin taitoihin, omavaraistumiseen yhteisöllisenä prosessina sekä monilajisuuteen ja materiaalisuuteen.

Kiitokset

Tämän tutkimuksen tekemiseen on saatu hankerahoitusta Suomen Akatemialta: Omavaraisuuden taidot maaseutuyhteisöissä, hankenumero 343277.

Lähteet

- Akram-Lodhi, A.H., Dietz, K., Engels, B. & McKay, B. (2021) *Handbook of Critical Agrarian Studies*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Barca, S. (2020) *Forces of Reproduction: Notes for a Counter-Hegemonic Anthropocene*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Heikkurinen, P. (2023) Kaupunkiviljelyllä ruokaturvaa? Suomalainen elämäntapa murroksessa. *Maaseutututkimus* 31(1) 49–5. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.131203>
- Heikkurinen, P. & Ruuska, T. (2022) *Kestävän elämän manifesti*. 2. painos. VESL ry ja Elonkehä-kirjat, Vaasa.
- Heikkurinen, P., Ruuska, T., Kuokkanen, A. & Russell, S. (2019) Leaving Productivism behind: Towards a Holistic and Processual Philosophy of Ecological Management. *Philosophy of Management* 20 21–36. <https://doi.org/10.1007/s40926-019-00109-w>
- Halfacree, K. (2007) Trial by space for a 'radical rural': Introducing alternative localities, representations and lives. *Journal of Rural Studies* 23 125–141. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2006.10.002>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2008) *Tutki ja kirjoita*. 13.–14. painos. Tammi, Keuruu.
- Houtbeekers, E. (2023) Miten tulla toimeen planeetan rajoissa? Kestävyyssmurros transformatiivisen työn tekijöiden näkökulmasta. *Työväentutkimus Vuosikirja* 37 45–63. <https://doi.org/10.37456/tvt.131269>
- Hujanen, T. & Salminen, A. (2023) *Lantun benki: Lasse Nordlund ja omavaraistuva elämä*. Poesia, Helsinki.
- Höckert, E., Hakkarainen & Jänis, J. (2013) Local Tourism Development in Rural Areas. Teoksessa Veijola, S. (toim.) *Matkailututkimuksen lukukirja* 160–172. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.
- Ingold, T. (1996) Situating action V: The History of Evolution of Bodily Skills. *Ecological Psychology* 8(2) 171–182. https://doi.org/10.1207/s15326969eco0802_5
- Ingold, T. (2000) *Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. Routledge, Lontoo.
- Ingold, T. & Kurttila, T. (2000) Perceiving the environment in Finnish Lapland. *Body & Society* 6(3–4) 183–196. <https://doi.org/10.1177/1357034X0000600301>
- Knuuttila, S., Rannikko, P. & Oksa, J. (2008) *Kylän paikka. Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1167. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Knuuttila, S., Riikonen, E. & Tella, T. (1996) *Kyläläiset, kansalaiset. Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 114. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Lehtinen, I. & Kallio, G. (2020) Maatalouden kehityksen suunnanmuutos: Energiaintensiivisestä tehotuotannosta työntensiiviseen lähituotantoon. *Maaseutututkimus* 28(2) 83–99.
- Magdoff, F. & Tokar, B. (2010) *Agriculture and Food in Crisis: Conflict, Resistance, and Renewal*. Monthly Review Press, New York.
- Marx, K. (2013 [1867]) *Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. 1.osa* [Das Kapital: Kritik der politischen Ökonomie, Buch 1: Der Produktionsprozess des Kapitals]. Käännös Louhivuori, O.V. Kustannusosakeyhtiö TA-tieto Oy, Vaasa.
- McKay, B. M., Alonso-Fradejas, A. & Exquerro-Canete, A. (2021) *Agrarian Extractivism in Latin America*. Routledge, Lontoo.
- Mies, M. & Bennholdt-Thomsen, V. (1999) *The Subsistence Perspective: Beyond the Globalized Economy*. Zed Books, Lontoo ja New York.
- Mies, M. & Shiva, V. (2014) *Ecofeminism* (2. painos). Zed Books, Lontoo ja New York.
- Nordlund, L. (2023) *Elämämme kadonneista perusteista: Resurssitodellisuutta, omavaraisuuden näkökulmasta. Jobdatus haraitsemiseen, malleihin ja toimintaan*. <<https://omavaraopisto.fi/resurssikurssi/>>.
- Nordlund, L. & Dorff, M. (2008) *Elämämme perusteista*. Palladium kirjat, Siuro.
- Oksa, J. & Rannikko, P. (1985) *Kylä yhteiskunnassa. Esitelmää Sivakasta ja Rasimäestä*. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita 11. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Orasmaa, T. (2023) *Maaseudun tulevaisuus*. Vastapaino, Tampere.
- Pineault, É. (2023) *A Social Ecology of Capital*. Pluto Press, Lontoo.

- Pink, S. (2015) *Doing Sensory Ethnography* (2. painos). SAGE, Lontoo.
- Plumwood, V. (1993) *Feminism and the mastery of nature*. Routledge, Lontoo.
- Rannikko, P. (2022) Omavaraisuus kylän elävöittäjänä – Omavaraopisto paikallisena mahdollisuuten. *Maaseutututkimus* 30(2) 66–73. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.122935>
- Rannikko, P. (2019) Radikaali maaseutu – Omavaraista elämää Valtimolla. Teoksessa Linjama, T., Aho, M., Kainulainen, P. & Simola, R. (toim.) *Kohtauspamfletti: Elonkirjo edellä* 112–121. Into Kustannus, Helsinki.
- Rannikko, P., Sireni, M., Härkin, P., Itkonen, H., Knuuttila, S., Lähteenmäki, M., Oksa, J. & Simula, M. (2016) *Kotona, kylässä, liikkeellä. Sivakka ja Rasimäki arjen ja mielen tiloina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1426. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Rinkinen, J., Jalas, M. & Shove, E. (2015) Object relations in accounts of everyday life. *Sociology* 49(5) 870–885. <https://doi.org/10.1177/0038038515577910>
- Ruuska, T. (2021) Kestävät vaihtoehdot rakentuvat maalle: Syväekologinen ympäristöliike. Teoksessa Vaarakallio, T. (toim.) *Vuimeinen siirto: Suomalainen ympäristöliike nyt eli kuinka mahdollon tehdään* 264–299. S&S, Helsinki.
- Ruuska, T. (2023) The Reproduction of Capitalism in Education: Althusser and the Educational Ideological State Apparatus. Teoksessa Hall, R., Szadkowski, K. & Accioly, I. (toim.) *Palgrave Macmillan International Handbook of Marxism and Education* 243–259. Palgrave Macmillan, Lontoo.
- Ruuska, T. (2024) A Path to Food Self-Provisioning and Experiences from Learning New Skills: An Autoethnographic Depiction. *The Qualitative Report* 29(2) 484–501. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2024.6348>
- Ruuska, T. & Heikkurinen, P. (2019) Kohti syvävihreää ilmastoagendaa. *Elonkehä* 2/19 57–65.
- Saito, K. (2023) *Marx in the Anthropocene: Towards the Idea of Degrowth Communism*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Saito, K. (2024) *Slow Down: How Degrowth Communism Can Save The Earth*. Weidenfeld & Nicolson, Lontoo.
- Salleh, A. (2003) Ecofeminism as Sociology. *Capitalism Nature Socialism* 14(1) 61–74. <https://doi.org/10.1080/10455750308565514>
- Salleh, A. (2009) From eco-sufficiency to global justice. Teoksessa Salleh, A. (toim.) *Eco-sufficiency & global justice: women write political ecology* 291–312. Pluto Press.
- Salleh, A. (2010) From Metabolic Rift to “Metabolic Value”: Reflections on Environmental Sociology and the Alternative Globalization Movement. *Organization & Environment* 23(2) 205–219. <https://doi.org/10.1177/1086026610372134>
- Salleh, A. (2017) *Ecofeminism as Politics: Marx, Nature and the Postmodern* (2. painos). Zed Books, Lontoo.
- Savinotko, P. (2022) *Omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 690, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2612-8>
- Savinotko, P., Aamu nimetön & nimetön (2022) *(Irti)kytkentöjä: Kirjoituksia ruoantuotannon omakätisistä muodoista ja omavaraistumisesta*. Koneen Säätiö, Helsinki.
- Scott, J. C. (2009) *The Art of Not Being Governed: The Anarchist History of Upland Southeast Asia*. Yale University Press, New Haven ja Lontoo.
- Shiva, V. (2008) *Soil Not oil: Climate Change, Peak Oil and Food Security*. Zed Books, Lontoo.
- Vehmasto, E., Pyysiäinen, J. & Starr, A. (2023) Poliittika-, markkina- ja ympäristötekijöiden merkitykset ja maatalousyrittäjien strategiset valinnat. *Maaseutututkimus* 31(1) 9–42. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119762>